

REBUS

Resan till en bättre skolmiljö

REBUS

Resan till en bättre skolmiljö

Resan till en bättre skolmiljö

Utgiven:
November 2012

Utgivare:
Göteborgs Stad Lokalförvaltningen www.goteborg.se/lokalforvaltningen
Undervisningsbygg Oslo KF, www.undervisningsbygg.no
Dansk Center for Undervisningsmiljø www.dcum.dk

Text:
Eva Cassel, utvecklingsledare, leadpartner för REBUS, Göteborgs Stad lokalförvaltningen.
Mie Svennberg, enhetschef Ung Kultur och arkitekturkonsulent för unga på Göteborgs Stad kulturförvaltning, ansvarig för metodgruppen i REBUS-projektet.
Mania Teimouri, arkitekturpedagog i REBUS-projektet och i Göteborgs Stad samt arkitekturkonsulent för barn och unga på Kultur i Väst.
Mona Rasmussen, UBF, fastighetskoordinator. Norsk projektägare och projektledare för REBUS.
Kari Bjørka Hodneland, arkitekt, tekn. dr. Rådgivare för Undervisningsbygg Oslo KF i REBUS-projektet
Rasmus Challi, Specialkonsulent, fysisk och estetisk barnmiljö och undervisningsmiljö.
Dansk projektledare för REBUS.

Redaktion:
Trine Kjær, specialkonsulent, Dansk Center for Undervisningsmiljø

Ansvarig: Eva Cassel, Sverige, leadpartner

Helsidesbilder:
Anders Bach www.andersbach.dk
Bilderna är tagna i Danmark hos Egå Gymnasium, Aarhus produktions skole, Skærring skole, Lisbjerg skole, Rosengården i Skals, Under Bøgen i Risskov, Livstræet i Hørning och Løvspring i Viborg.

Bilderna på sidorna 64 och 65 togs av Undervisningsbygg Oslo KFv/Finn Ståle Felberg.

Övriga bilder är från pilotprojekten.

Grafik och Layout:
Jørn Rasmussen www.grafiskdesign.nu

Tryck: GP-Tryk AS
Upplaga: 2.500
ISBN-nummer: 978-91-637-2089-5

Det är tillåtet att kopiera skriften men hänvisning till REBUS-projektet ska alltid göras.

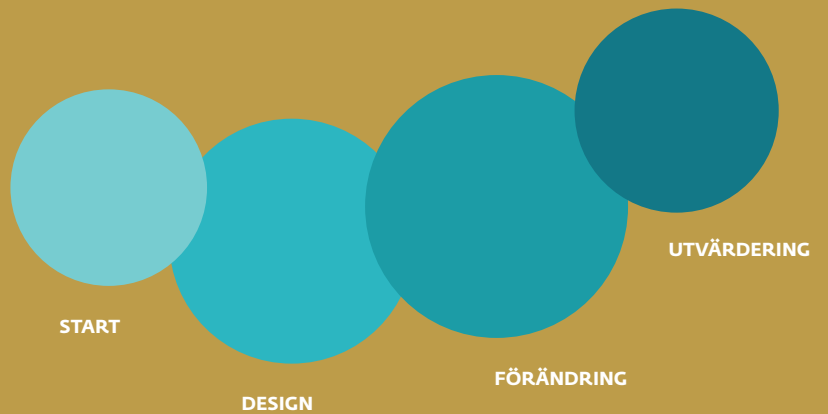
REBUS

Resan till en bättre skolmiljö

Innehåll

Förord	7	Kapitel 4: Utvärdering	55
Samarbetspartners	11	Processen	55
Inledning	15	Ansvar och nytta	55
Vad är ett REBUS-projekt?	16	Fortsättning	57
REBUS-projektets arbetsfaser	19	Erfarenheter från pilotprojekten	59
Inflytande för barn och unga	21	Fiskebäcksskolan	60
REBUS i skolans kursplaner	23	Förskolan Kernehuset	62
Mervärde	27	Haugerud skole	64
Kapitel 1: Start	29	Hellerud videregående skole	66
Idé	29	Förskolan Skattegårdsvägen 100	68
Styrgrupp	30	Trekronerskolen och förskolan Solstrålen	70
Förberedelse	31	Trosterud skole	72
Förankring	34	Vadum skole	74
Avtal	35	Önneredsskolan	76
Kapitel 2: Design	37	Øraker Skole	78
Inventering	37	Förskolan Östra Palmgrensgatan 38	80
Analys	44	Projektpartners	83
Förslag	44	Inspirationslista	84
Presentation av förslag	45		
Val och beslut	48		
Kapitel 3: Förändring	51		
Presentation av beslut	51		
Förändringen genomförs	52		
Uppföljning av arbetet	53		
Invigning	53		

Förord

Hur kan barn och unga vara med och forma sin förskole- och skolmiljö? Hur kan alla bli delaktiga? Under tre års tid har vi arbetat i ett EU-projekt med ett samarbete för att utveckla svenska, norska och danska erfarenheter. Vi har prövat olika arbetssätt som inneburit både framgångar och utmaningar. Resultatet har blivit en generell modell för hur man kan få med barn och unga i processen att utveckla den fysiska miljö som de befinner sig i åtskilliga timmar varje dag.

EU-projektet fick namnet REBUS - resan till en bättre skolmiljö, där själva resan har varit det viktiga. Modellen som vi sedan har utvecklat har vi också kallat för REBUS- resan till en bättre skolmiljö, och den kan användas till både små och stora förändringar, där barn och unga har inflytande på utformningen av sin närmiljö. Modellen är upplagd som en guideline och innehåller fyra faser. Den kopplar den fysiska miljön till den pedagogiska verksamheten. De återkommande citaten är hämtade ifrån EU-projektet REBUS.

Vi är många som har varit med på resan, och med alla våra olika erfarenheter och kompetenser har vi både utmanat och kompletterat varandra i projektet.

Vi vill tacka alla barn och unga som har varit med i REBUS. Utan er medverkan och engagemang hade det inte blivit några pilotprojekt eller någon guideline.

Deltagande betyder att man är med, deltar tillsammans med andra. Man kan hjälpa till genom att delta. Man är liksom en del av en grupp. Man får vara med och bestämma, eller åtminstone säga sin åsikt.

Elev, årskurs 6

Tack även till våra REBUS-partner som har varit med från starten 2010: Förskolor och skolor som har deltagit i pilotprojekten och lagt ned tid och energi. Förvaltarna som har gett råd och stöd när det gäller fastigheter, försäkringsbolag som har bidragit med tankar om säkerhet, arkitekturpedagogerna som har inspirerat till att upptäcka arkitektur, och sist men inte minst, forskarna som också har delat med sig av sina kunskaper. Det är många som har bidragit med intressanta och värdefulla perspektiv.

Tack också till Interreg IV A Øresund-Kattegat-Skagerrak som stöttat vårt arbete för att nå målet: en guideline för barns och ungas medverkan i arbetet för en bättre förskole- och skolmiljö.

Det är vår förhoppning att ni får lust och inspiration till att starta egna både större och mindre REBUS-projekt, som kan skapa positiva förändringar för barn och ungas fysiska miljö.

*Eva Cassel, Sverige, leadpartner
Mona Rasmussen, Norge, projektleddare
Rasmus Challi, Danmark, projektleddare*

Samarbetspartners

Ett REBUS-projekt kan vara ett sätt att öka barns och ungas förståelse för den planerade och byggda miljön.

Arkitekturpedagog

REBUS – Resan till en bättre skolmiljö, är ett EU-projekt som medfinansieras av den europeiska regionala utvecklingsfonden genom Interreg IV A Øresund-Kattegat-Skagerrak. Projektet har haft som mål att binda samman regionen genom att över gränserna utarbeta en gemensam metod för hur barn och unga, skolpersonal, arkitekturpedagoger, fastighetsförvaltare och övriga förvaltningar tillsammans kan förbättra miljön i förskolan och skolan.

Syftet har varit att arbeta med barn och unga och öka deras inflytande över hur de konkret kan påverka sin fysiska miljö. Det är många som har varit involverade i REBUS. 12 förskolor och skolor har bidragit med konkreta erfarenheter. De som svarat för att driva projektet och för att utveckla modellen är följande fem projektpartner, som presenterar sig själva:

Göteborgs Stads lokalförvaltning

Lokalförvaltningen förvaltar, anpassar och bygger lokaler och boenden för Göteborgs Stads verksamheter. Arbetet sker i nära samarbete med våra kunder och brukare. Med lokalytor på över två miljoner kvadratmeter är Lokalförvaltningen en av Sveriges största förvaltare av offentliga lokaler.

Göteborgs Stads kulturförvaltning

Till kulturförvaltningen hör Stadsbiblioteket, fyra museer, en konsthall och en teater. Förvaltningen fördelar kulturstöd till det fria kulturlivet och har ansvar för namnsättningen av gator och torg. Donationsfonder som finansierar en stor del av den offentliga utsmyckningen i Göteborg, ingår också i kulturförvaltningens ansvarsområde. Kultur för barn och ungdomar prioriteras.

Kultur i Väst

Kultur i Väst har kompetens inom kulturturism, kultur och hälsa, kultur och lärande, kulturarv och mycket annat. Kultur i Västs mål är att tillgänglighet, jämställdhet, mångfald och internationalisering ska präglade utvecklingen inom kulturlivet i Västra Götaland. Kultur i Väst arbetar med barn och unga som en prioriterad målgrupp.

Undervisningsbygg Oslo KF

Undervisningsbygg Oslo KF har till uppgift att utveckla, bygga, förvalta, driva och underhålla skolbyggnader i Oslo: totalt 1,3 miljoner kvadratmeter (2012) fördelade på 177 skolor och 750 byggnader. Undervisningsbygg förvaltar däremot inga förskolor. Undervisningsbygg Oslo KF är Oslos största byggnadsförvaltare, och en av de största i Norge.

DCUM

Dansk Center for Undervisningsmiljø, DCUM, är ett statligt kunskapscenter som ska medverka till att undervisningsmiljön på skolor och förskolor är god och utvecklas i positiv riktning. DCUM har hela Danmark som arbetsfält, och centret lägger särskild vikt på kunskapsförmedling och vägledning i barns och ungdomars fysiska, psykiska och estetiska miljö vid skolor, förskolor och andra utbildningsställen.

12 förskolor och skolor

Förskolan Kernehuset (DK)
 Fiskebäcksskolan (S)
 Haugerud Skole (N)
 Hellerud videregående skole (N)
 Förskolan Skattegårdsvägen 100 (S)
 Trekronerskolen och förskolan Solstrålen (DK)
 Trosterud Skole (N)
 Vadum Skole (DK)
 Önneredsskolan (S)
 Øraker Skole (N)
 Förskolan Östra Palmgrensgatan 38 (S)

Inledning

Målet med den här guidelinen är att inspirera till förbättring av den fysiska miljön i förskolor och skolor i samarbete med barn och unga. Den vänder sig först och främst till lärare, pedagoger, annan skolpersonal och fastighetsförvaltare. Förhoppningsvis kommer barn och unga också att ha glädje av den. Vår önskan har varit att skapa en generell modell för hur barn och unga kan vara delaktiga i att forma sin förskole- eller skolmiljö. REBUS-modellen kan anpassas och användas i både små och stora projekt, från förbättring av ett avgränsat område till ombyggnad av en förskola eller skola. Om barn och unga ges chans att delta i ett konkret förbättringsarbete stärks tron på att det verkligen går att påverka, de känner också ansvar för en miljö som de själva varit med och påverkat, vilket leder till en finare skolmiljö.

Orden medverkan, medbestämmande, deltagande och brukarinflytande används ofta numera, och man förstärker dem genom att sätta ett ”aktivt” eller ”reellt” framför. I REBUS-sammanhang har vi kommit fram till att det inte är begreppen som är viktiga, utan vilken innebörd man lägger i dem. REBUS-Resan till en bättre skolmiljö visar att själva processen med att få mer kunskap om arkitektur, form, planering och demokrati är lika viktig som resultatet. Samtidigt rekommenderar vi ändå att man gör en, synlig förändring.

Arkitekturpedagog

Denna guideline är ett resultat av ett EU-projekt, där Sverige, Norge och Danmark tillsammans genomfört tolv pilotprojekt med utgångspunkt i barns och ungas förslag till förbättringar på skolor och förskolor kommunerna Göteborg, Oslo, Jammerbugt och Aalborg. Det har varit ett gränsöverskridande samarbete.

Vad är ett REBUS-projekt?

Ett REBUS-projekt innebär en förbättring av den fysiska skol- eller förskolemiljön som utgår från barns och ungas erfarenheter. Projektet bygger på samarbete mellan barn, skolpersonal, ledning, fastighetsförvaltare och en arkitekturpedagog. Det kännetecknas av kunskap om arkitektur och formgivning som integreras i en demokratisk process när det gäller utveckling av den fysiska miljön. En arkitekturpedagog har fackkunskap om arkitektur och design och har också erfarenhet av och kunskap om att engagera barn och unga i projekt. Arkitekturpedagogik är en metod för att involvera barn och unga i planering och i konkret förändring tillsammans med lärare, pedagoger och förvaltare. Flera av oss har i många år arbetat med arkitekturpedagogik på skolor och förskolor i samarbete med fastighetsförvaltning. Vill du veta mer så hör av dej till någon av oss!

Arkitekturpedagogens roll är att inspirera de unga till att upptäcka sin närmiljö och erbjuda verktyg till att tolka den. Genom att tillsammans med de unga utforska skolmiljön kan arkitekturpedagogen genom sin profession och de unga genom sina erfarenheter tillsammans skapa mer hållbara förbättringar. Vi tror att om man får vara med och påverka leder det till att eleverna blir mer rädda om sin skolmiljö. I REBUS har arkitekturpedagogen arbetat tillsammans med lärarna och pedagogerna men också samverkat med förvaltarna för att de förslag till förändringar som man tillsammans tagit fram med de unga ska vara rimliga att genomföra.

Arkitekturpedagog

Deltagare i ett REBUS-projekt är:

- barn och unga
- personal – lärare, pedagoger, rektor, servicepersonal och vaktmästare
- fastighetsförvaltare
- arkitekturpedagog
- eventuellt föräldrar

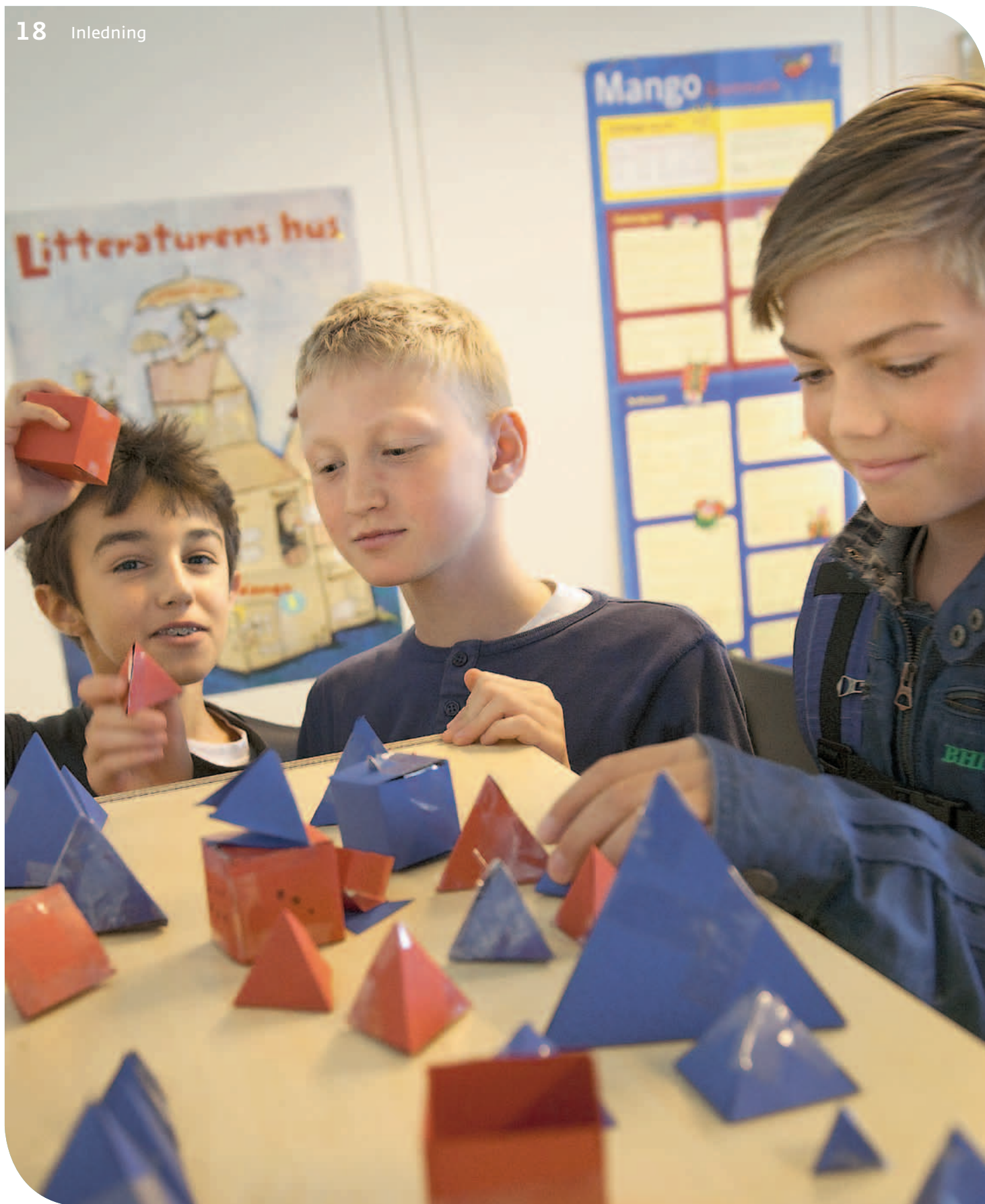
Vi tror att ju fler kompetenser och erfarenheter som kan samverka i förändringen av den fysiska miljön, desto bättre blir resultatet.

Ett REBUS-projekt startas av förskolan eller skolan, eller av den som förvaltar fastigheten eftersom det är dessa parter som har ansvaret för förskolans eller skolans fysiska miljö. Men såväl barn, elever, föräldrar, personal som skolläda kan vara initiativtagare och komma med de första idéerna om ett projekt.

För att genomföra ett REBUS-projekt, och få ett hållbart resultat är det bra att tillsätta en styrgrupp. Styrgruppen består av representanter från alla deltagare och ser till att projektets olika arbetsfaser kommer igång och genomförs.

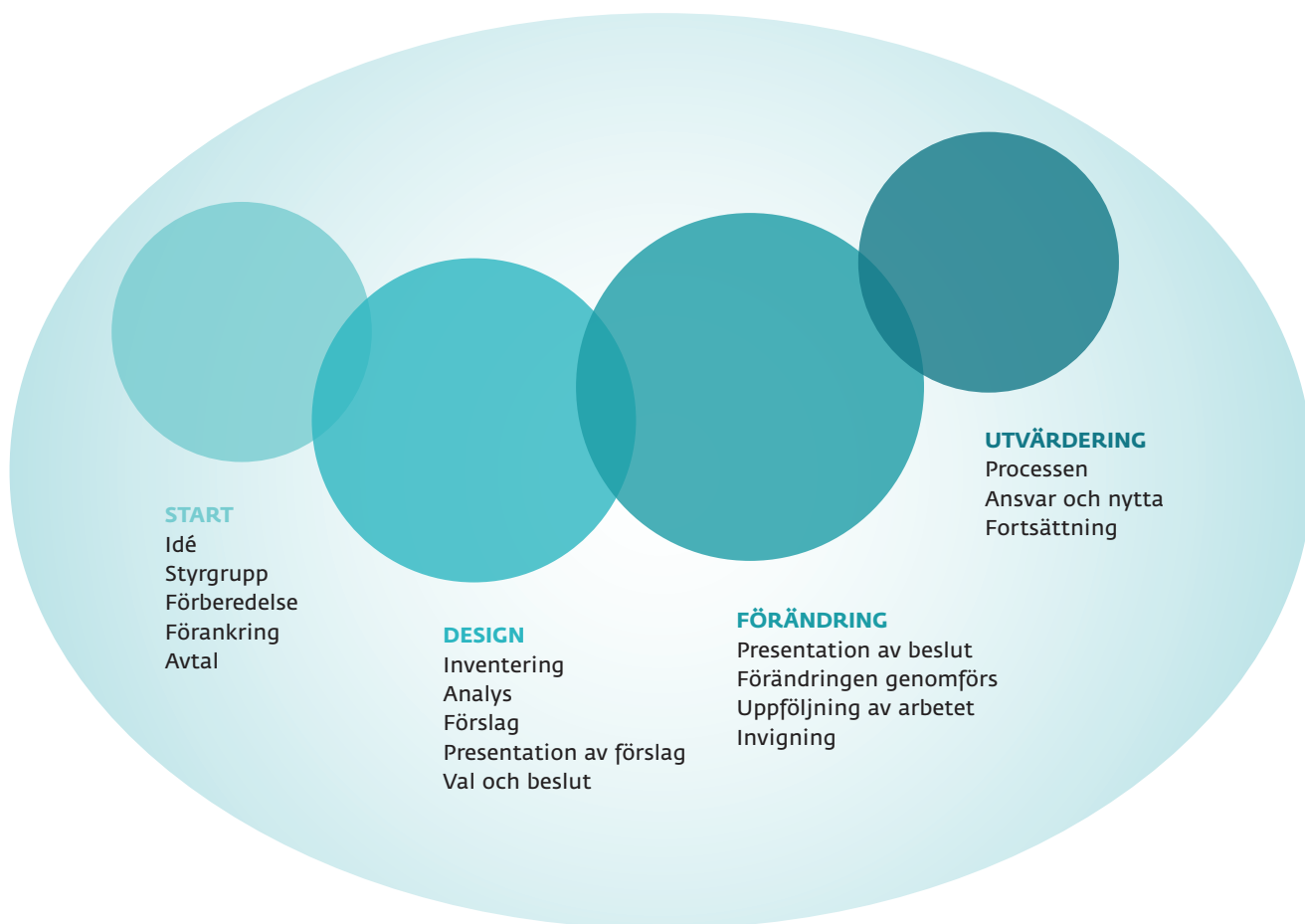
Vi ville vara med i REBUS med vår fysiska miljö för att vi hade ett behov på skolan av att arbeta med hållbar utveckling och grundläggande värdefrågor. Eftersom projektets primära mål var att hitta en modell för att få barn och elever att delta i arbetet med skolmiljön så passade det oss väldigt bra. Dessutom behövde vi göra utemiljön mer attraktiv, särskilt för årskurs 4–6. Vi valde att låta elever och lärare i årskurs 5 delta i projektet.

Rektor

REBUS-projektets arbetsfaser

Ett REBUS-projekt består av fyra arbetsfaser: start, design, förändring och utvärdering. Guidelinens kapitel följer dessa fyra faser och ger tips om hur man kan utveckla en arbetsprocess som ger resultat på lång sikt.

Start

Först och främst behövs en idé eller önskan att förändra den fysiska skol- eller förskolemiljön och att denna förankras hos skollädaingen. Därefter bör man bilda en styrgrupp och börja utveckla idén i samarbete med alla de som ska vara med. Kontakta också en arkitekturpedagog som kan bidra med sin pedagogiska kunskap om arkitektur.

Design

Under designfasen studerar man skolans eller förskolans olika miljöer och hur de används i nuläget. Vad skulle man kunna förbättra? Det är viktigt att det ges tydliga förutsättningar innan barn och unga görs delaktiga. Detta är den kreativa fasen, då man jobbar med förslag, form, modellbyggen, skisser med mera. Det är arkitekturpedagogens kunskapsfält och viktigaste uppgift i projektet. Alla förslag som kommer fram under denna fas ska presenteras på förskolan eller skolan. Det är här man kommer överens om vilket förslag som ska genomföras.

Förändring

Så har det blivit dags att ta det första spadtaget! Eller kanske att ta fram penslarna? Ibland kan barnen eller de unga vara med och jobba medan andra arbeten måste utföras av en fackman. Oavsett vilket så är det viktigt att barnen eller de unga kan följa hela processen och att styrgruppen följer arbetet så att det löper som planerat. När förbättringarna är genomförda ska detta naturligtvis firas!

Utvärdering

Styrgruppen ska utvärdera hur projektet har gått. Har man gjort erfarenheter, goda eller dåliga, som kan vara bra att lägga på minnet? Vem tar ansvar för tillsynen och underhållet av de genomförda förändringarna? Finns det tankar på fler projekt i framtiden?

Inflytande för barn och unga

Barn och ungas inflytande på den fysiska utformningen av skol- och förskolemiljön har stor betydelse för arbetet, i såväl praktik som teori. Barn och unga har erfarenheter av sin närmiljö, och åsikter om den, som ofta skiljer sig avsevärt från de vuxnas. Det innebär att resultatet blir bättre när de får vara med hela vägen i arbetsprocessen. Samtidigt är de med och påverkar på riktigt. Att barn och unga deltar i planerings- och förbättringsprocesser som rör den egna skolan eller förskolan innebär alltså inte bara positiva möjligheter, det är också en demokratisk rättighet.

Det var väldigt bra att vara med i REBUS. Man lyssnade faktiskt på oss! Inget av det vi sade ströks bara. Dessutom hade vi många bra samtal där vi diskuterade oss fram till möjliga lösningar. En annan sak var att vi hade så bra kontakt med de vuxna som vi arbetade ihop med att vi kunde höra av oss när som helst, till exempel för att fråga om vi kunde träffas. Allt skedde via SMS eller telefon. Vi fick vara med och bestämma vilka möbler vi skulle ha och hur vi skulle placera dem. Vi ville ju få korridoren att se färggrann, varm och inbjudande ut. Det lyckades, och både vi och de andra eleverna blev jättenöjda. Den typen av projekt vill vi väldigt gärna vara med om igen – men då är vi väl för gamla?

Elev, gymnasieskolan

Det finns många nationella och internationella dokument om barn och ungas rätt till att påverka sin fysiska miljö. I FN:s konvention om Barnets rättigheter, artikel 12, kortversion, står: Varje barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör henne/honom. Barnets åsikt ska beaktas i förhållande till barnets ålder och mognad.

I den norska plan och bygglagen beskrivs barns och ungas medverkan:

- I 1 kap. § 1, om lagens ändamål, står det bland annat att hänsyn ska tas till barns och ungdomars uppväxtvillkor och att estetiska hänsyn är viktiga vid planeringen.
- I 5 kap. § 1 står det bland annat att kommunerna har ett särskilt ansvar för att säkra aktiv medverkan från grupper som kräver att man speciellt underlättar sådan, häribland barn och ungdom.

På svenska myndigheten Borverkets hemsida kan man läsa: För barn och unga, liksom för alla människor, spelar den fysiska omgivningen en väsentlig roll för hur vi lever våra liv. Men städer och andra miljöer är oftast inte planerade utifrån barns och ungdomars behov. Endast i undantagsfall har planeringen tagit tillvara barnen och ungdomarnas egen kunskap om sitt område och sin situation. Både barnkonventionen som plan- och bygglagen ger barn och ungdomar rättigheter att påverka sin omgivning.

Andra lagar som är relevanta vad gäller medbestämmande:

- Den norska lagen om grundskola och gymnasieutbildning, där det i kap.1 § 1, om syftet med undervisningen, bland annat står att elever och studenter ska lära sig att tänka kritiskt och att handla etiskt och miljömedvetet samt att de ska ha ett medansvar och rätt till medverkan.
- Den danska lagen om undervisningsmiljö, där det i kap 1, § 1, stycke 3 står att eleverna och de studerande m.fl. ska medverka till och samarbeta med ledningen för att skapa och upprätthålla en god undervisningsmiljö och att de ska bidra till att de åtgärder som vidtas för att främja en god undervisningsmiljö fungerar som avsett.
- Den danska dagomsorgslagen, där det i kap. 2, § 7 stycke 4 bland annat står att dagomsorgen ska ge barnen medbestämmande, medansvar och förståelse för demokrati.

Det var jättekul att få vara med och bestämma lite. Tror nästan det är första gången det hänt sen vi började skolan. Efter ett tag förstod vi att det verkligen skulle bli av. Skönt! Det var lite tråkigt med all teori vi gick igenom först, men senare förstod vi ju varför. Vi blev väldigt förvånade över hur lite vi kunde få för pengarna vi hade till projektet. Allt är så himla dyrt.

Elev, årskurs 8

- Den svenska arbetsmiljölagen säger i kap 6 § 17-18 att varje skola ska ha egna elevskyddsombud som ska arbeta för att förbättra elevernas arbetsmiljö. Det ska finnas två elevskyddsombud per årskurs. Elevskyddsombuden väljs direkt av eleverna. Om det finns en skyddskommitté får två elevskyddsombud delta med yttranderätt vid sammanträden. I övrigt ska elevskyddsombuden delta i skyddsverksamheten enligt arbetsmiljölagen och arbetsmiljöförordningen.

Nedan följer REBUS definition av inflytande

Barn och unga har rätt att uttrycka sina åsikter i alla relevanta frågor och vuxna ska lyssna. Detta innebär:

- barns åsikter ska tas på allvar
- barn ska få vara med och bestämma när vuxna föreslår något
- barn ska få stöd från vuxna när de tar egna initiativ
- vuxna ska få vara med och bestämma när barn föreslår något
- vuxna ska ge barn återkoppling

Resultatet blev väldigt bra. Inte minst med tanke på att arbetet inte alltid flöt som vi hade tänkt oss. Nu tror jag att det har varit en fördel i längden. Det gjorde att eleverna klarade att fortsätta även under motgång, och att de fick en djupare förståelse för den demokratiska processen: att medbestämmande och deltagande inte alltid handlar om att få sin vilja fram, utan om att bli hörd och lyssna på andras åsikter.

Rektor

REBUS i skolans kursplaner

Det går att koppla arbetet med arkitektur, design och inflytande till skolans och förskolans läroplaner. Både i förhållande till danska, norska och svenska kursplaner och läroplaner kan projektet kopplas till redan pågående arbete inom ämnena. Likheten mellan de tre ländernas läroplaner och kursplaner har varit en av förutsättningarna för REBUS.

Här följer några idéer om hur ett REBUS-projekt kan knytas till olika ämnen i skolan:

- **Matematik:** Både under inventeringen och förslagsarbetet kan det vara lämpligt att använda sig av ritningar och kartor. Ni kanske gör egna ritningar eller bygger modell, då behövs kunskap om skala och proportioner. Ni kan undersöka och experimentera med geometri till exempel genom att mäta längder och beräkna area och volym.
- **Bild och slöjd:** I bild och slöjd kan det passa särskilt bra att arbeta med arkitektur, form och design. Till exempel genom att skissa eller göra ritningar. Ni kan undersöka olika materials egenskaper, olika rumsligheter och vad som gör att ett rum upplevs som ett rum. Samt arbeta med presentationsteknik.
- **Samhällskunskap och historia:** Varför ser det ut som det gör i vår närmiljö? Vem bestämmer hur det ska se ut och hur kan vi vara med och påverka? I jakten på svar på dessa frågor kommer ni att få inblick i historiska orsaker, demokratiska värdegrunder, medborgerliga rättigheter, regelverk om säkerhet och mycket mer som ger oss kunskaper om hur vårt samhälle fungerar.
- **Språk:** Här kan ni arbeta med att diskutera era förslag och komma fram till olika sätt att argumentera. Ni kan söka information på internet och kanske kommunicera med andra, på andra språk. Ni kan träna mötesteknik.

Det är förstås ni som arbetar i skolan eller förskolan som på bästa sätt kan se hur det går att koppla ett REBUS-projekt till kursplaner och läroplanen.

Innan man inleder ett projekt kan det vara bra att låta barnen och de unga själva vara med och bestämma vad begreppet medverkan ska innebära under arbetets gång.

Arkitekturpedagog

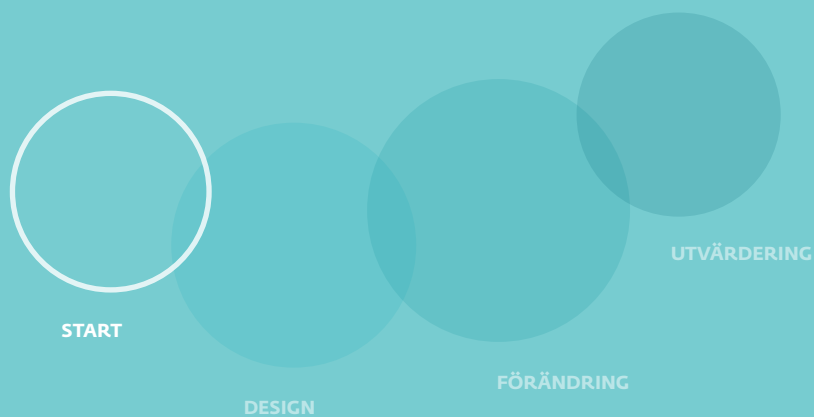
Mervärde

Om vi kan skapa en attitydförändring till vårt förhållningssätt till den fysiska miljön på lång sikt är själva motorn delaktighet och möjlighet att få påverka. Om vi lyssnar på de unga, och vågar släppa in deras erfarenheter och synpunkter skapar vi ett förtroende som leder till en ökad respekt för varandra och för skol- och förskolemiljön. Det når vi genom samarbete mellan barn och unga, skolpersonal, arkitekturpedagog och fastighetsförvaltare.

Vi som varit med i projektet på skolan tycker att det har fungerat väldigt bra. Projektet har fungerat som ett verktyg i arbetet mot skolans nationella mål. Vi har kunnat fläta in flera ämnen i projektet, till exempel svenska, matematik, slöjd, samhällskunskap och naturkunskap. Det är också viktigt att hitta arbetsformer som stödjer skolans strävan att nå läroplanens värdegrunder. De ska därtill ge en upplevelse av att denna typ av aktivitet är en del av vårt uppdrag, snarare än en extra uppgift som har lagts ovanpå de övriga.

Rektor

KAPITEL 1: Start

Vi gick in i projektet för att stor vikt lades vid arbetsprocessen, och det skulle handla om att göra barn delaktiga. Det passade bra ihop med sättet som vi arbetar på. Projektet blev en fördjupning av en arbetsmetod som vi redan använde oss av.

Förskollärare

I det här kapitlet beskriver vi de första stegen i ett REBUS-projekt. Det handlar om att utbyta idéer, få med ledningen och sätta ihop en grupp av projektdeltagare. Målet med det första kapitlet är att visa att det är viktigt att redan i starten tydliggöra förutsättningarna för projektet.

Kapitlet är indelat i fem avsnitt: idé, styrgrupp, förberedelse, förankring och avtal.

Idé

Det kan finnas olika skäl till att vilja starta ett REBUS-projekt. Det kan vara barn eller unga som vill använda ett rum eller en plats på ett nytt sätt; det kan vara pedagoger och lärare som ser möjligheter och har blivit inspirerade till att arbeta med arkitektur i undervisningen, det kan vara föräldragruppen eller skolledningen som vill förbättra den fysiska miljön. Oavsett vem som kläcker idén behöver andra göras delaktiga, så att den kan diskuteras och finjusteras. Det är förstås avgörande att skolledningen är införstådd med planerna – och fastighetsförvaltaren är en viktig person att ha med.

Tidigt i processen sätter man upp några viktiga ramar för projektet:

- Hur sätter vi igång?
- Vilka ska vara med?
- Hur länge ska projektet pågå
- Finns det ekonomiska medel?

Om vi fick en bra idé om något vi vill ändra i skolan så skulle vi förstås prata med vår lärare och klassen och lägga fram idén för dem. Vi skulle nog också kunna gå direkt till skolledningen.

Elev, gymnasieskolan

Styrgrupp

För att förankra projektet, och se till att processen kommer igång, är det nödvändigt att bilda en styrgrupp. Styrgruppen kan bestå av:

- barn och unga
- lärare, pedagoger och annan skolpersonal
- representant för skolledningen
- arkitekturpedagog
- fastighetsförvaltare

Det är en bra utgångspunkt att låta barn och unga utgöra den större delen av styrgruppen. När det gäller förskolan har pedagogerna en viktig roll som representanter för barnens åsikter och kan agera som deras språkrör.

En hel barngrupp och deras vuxna har fungerat som styrgrupp. Det har gjort att projektet blivit en integrerad del av det vi skulle arbeta med, något vi var överens om. Det viktiga har varit att dokumentera arbetsprocessen. Det har varit en viktig uppgift, och det har fungerat väldigt bra. Både barn och vuxna har varit djupt engagerade i uppgiften och varit mycket koncentrerade på dokumentationsarbetet.

Förskolechef

Vilka som är med i styrgruppen beror på projektets typ och omfattning. På vilket sätt barn och unga i styrgruppens väljs att medverka kan se olika ut, det kan till exempel ske genom demokratisk omröstning i de klasser som deltar i projektet. Det viktigaste är, att de som är med vill vara det.

I Norge och Danmark har eleverna laglig rätt att ha ett elevråd. I svensk lagstiftning är det uttryckt så att det är obligatoriskt med ett forum för samråd på varje skola och förskola. Elevrådet fungerar olika från skola till skola. Elevrådet kan till exempel fungera som en kanal för att förmedla och förankra projektets gång och olika beslut. Avgör själva, om och på vilket sätt elevrådet ska delta.

I styrgruppen kommer barnens åsikter fram. Det är inte åsikter som vi vuxna pådyvlar dem, utan det är barnens egna tankar, åsikter och idéer.

Serviceledare

Deltagande är när man får vara med och bestämma och inte bara får information. Man är inte bara med symboliskt för att man är ett barn.

Elever, årskurs 6

Styrgruppen ska ha mandat att kunna ta alla de beslut som krävs för att genomföra projektet, såväl i start- som i design- förändrings- och utvärderingsfasen. Den ska också ha en kontinuerlig dialog med alla på förskolan eller skolan om vilka beslut som tas, och hur projektet fortlöper. Se till att välja en protokollskrivare, så att alla beslut dokumenteras.

Förberedelse

För att projektet ska bli så bra som möjligt så behöver styrgruppen kommunicera med andra grupper på skolan eller förskolan för att ta reda på om det är något som kan påverka planerna i positiv eller negativ riktning.

Engagera i god tid arkitekturpedagogen som kan komma med synpunkter och fackkunskap om planering och byggidéer. Arkitekturpedagogen kan se helheten i de olika uppgifter som samlats in och kan hjälpa till med att analysera dem. De första analyserna är en del av dokumentationen av projektets startfas.

Här kommer några exempel på frågor som kan vara till hjälp när ni ska förbereda ert projekt. Frågorna varierar förstås beroende på vilken typ av projekt som planeras.

- Har ni valt ett tema eller en plats eller är projektet öppet, så att ni kan arbeta med hela skolans eller förskolans område?
- Har idén kommit från ett uttalat behov?
- Vilka ska delta?
- Ska alla vara med samtidigt eller behöver grupperna förändras under projektet gång?
- Är det ett gemensamt projekt för skola och förskola?
- Ska ni samarbeta med andra utanför skolan eller förskolan?
- Hur lång tid får projektet ta?
- Vem ansvarar för vad?
- Pågår andra projekt på skolan som kan ha betydelse för REBUS?
- Hur ser underhållsplanerna för fastigheten ut?

Var tydlig med förutsättningarna för projektet för att skapa så realistiska förväntningar som möjligt.

Om ni tar fram förslag som blir lite för dyra men som ni känner att ni gärna vill genomföra kan de kanske genomföras i etapper? Det är dock viktigt, särskilt för barnen, att projektet leder till påtagliga resultat och att det inte drar ut på tiden för mycket. Ett rättesnöre kan vara att ett REBUS-projekt aldrig bör vara längre än ett skolår. Sommarlovet är ofta en viktig gräns, för då byter man årskurs, får nya lärare eller slutar förskolan för att börja skolan.

Det kan vara bra att redan nu tänka på hur ni prioriterar de förslag som arbetas fram, med hänsyn till tid och pengar. Ett tillvägagångssätt kan vara att klassificera de förslag som tas fram av grupperna likt nedan:

- Förslag som inte kostar något och som kan bli klara inom tre månader.
- Förslag som kostar pengar och som kan bli klara inom ett år.
- Förslag som kostar pengar och tar mer än ett år att genomföra.
- Förslag som är för dyra i nuläget (överväg om ni kan, och har tid, att söka mer pengar).

Förankring

Nu när projektet är förberett så är det dags för styrgruppen att informera alla på skolan, inklusive föräldrarna. Det kan till exempel ske genom elevrådet eller skolrådet.

Det är en god idé att använda skolans hemsida; då kan man nå många på ett enkelt sätt.

Ibland, när barn säger något till vuxna, så bryr sig inte de vuxna. Det känns skönt, och man är rätt stolt, när vuxna lyssnar på en och ändrar på sånt som man vill.

Elev, årskurs 6

I stort sett har pengarna inte haft någon betydelse för vår process, men det är härligt att det verkligen blev ett resultat.

förskolechef

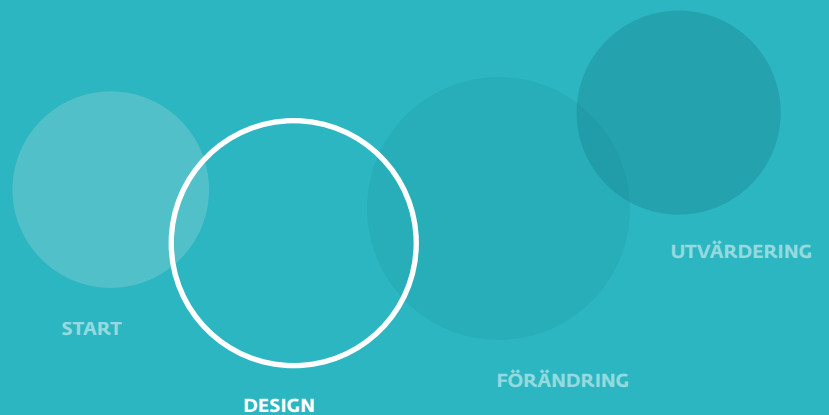
Jag som fastighetsförvaltare ska stödja förskolans och skolans verksamhet. På så sätt skapas en relation mellan de som använder lokalerna och vi som äger och ansvarar för byggnaderna. Det är också viktigt att jag som förvaltare får kännedom om hur lokalerna används. Då kan jag bidra med kunskap om byggnaden och svara på tekniska frågor under projektets gång. Vad är möjligt att genomföra? Varför går det inte? Finns det alternativa lösningar?

Fastighetsförvaltare

Avtal

Tydliga avtal bidrar till att alla har det gemensamma målet i sikte, och att alla vet vem som ansvarar för de olika delarna av projektet. Skriftliga avtal bör vara utformade på ett klart och enkelt språk. Innehållet i avtalen kan gälla allt från ekonomi, till detaljerade överenskommelser där det står vem som ska göra vad, och när detta ska ske. Det kan kanske verka avlägset, men det är klokt att redan nu ha i åtanke att ett avtal även kan handla om vem som bär ansvaret för det färdiga resultatet. Också här är det bra om barn och unga kommer med egna förslag.

KAPITEL 2: Design

Det är så roligt när vi ska ha REBUS-dag. Då gör vi helt andra saker än vi brukar. Vi har jättekul när vi får besök arkitekturpedagogen och representanten från förvaltningen.

Elev, årskurs 3

Det finns inga neutrala byggnader, rum eller lokaler. Alla sorters rum påverkar oss, och vi påverkar rummen när vi tar dem i besittning. Detta kapitel handlar om hur vi uppfattar och förstår vår fysiska omgivning och hur vi kan vidga denna förståelse, så att barn, unga och vuxna i förskolan och skolan får en bättre grund för att själva kunna påverka sin miljö i positiv riktning. I den här fasen ska ni vara nyfikna och kreativa. Kapitlet är uppdelat i fem avsnitt, som alla ska bidra till att öka kunskapen om den fysiska miljön: inventering, analys, förslag, presentation av förslag samt val och beslut.

Inventering

Ni har i startfasen bestämt er för ett särskilt tema eller ett avgränsat område; nu ska ni undersöka och granska vad ni har att jobba med och vad ni kan förbättra. En grundlig inventering av det område eller tema ni väjer att arbeta med ger alla deltagare en gemensam startpunkt och bakgrund till det kommande arbetet.

Fundera gärna på:

- Är det något ni ska vara särskilt uppmärksamma på inom det valda området eller temat?
- Vad finns det redan tillräckligt av?
- Vad fattas?
- Vad fungerar redan bra?
- Vad fungerar inte?

Inventera den fysiska miljön inomhus; byggnadens rum, inventarier, möbler och material. Utomhus; lekredskap, utemöbler, belysning och planteringar på lekplatsen eller skolgården. Inventeringen kan även handla om hur rummen inne och ute används under dagens lopp, både för undervisning och under fritid.

Barn, unga och vuxna kan använda rum eller platser olika. Förvaltare, teknisk personal och de som arbetar på skolan kan, genom sin fackkunskap och erfarenhet, ofta mycket om hur förskolor och skolor fungerar när det gäller till exempel drift, säkerhet, undervisningsform eller läroplaner. Barn och unga är experter på hur de själva upplever hur det är att vistas i den fysiska miljön. De använder sin miljö på ett annat sätt än de vuxna och kanske också på ett annat sätt än det var tänkt. Det betyder också mycket om man ser sakerna från ett barns ögonhöjd på 100 cm eller från en vuxens på exempelvis 170 cm. Här måste man vara öppen för varandras perspektiv och behov.

Arkitekturpedagogen kan bidra till att skapa större förståelse för hur plats, material, konstruktion, form och funktion hänger samman, samt illustrera hur även små förändringar kan få stor effekt på hur man uppfattar och använder rummet. Arkitekturpedagogen kan tillsammans med läraren och pedagogen ge verktyg till barn och unga så att de kan uttrycka sina åsikter om miljön. Konkret handlar det om att se vilka funktioner som rummen eller platsen ska fylla och stödja. När man inventerar kan man till exempel tänka på:

- Hur är rummet eller platsen tänkt att användas?
- Vilka använder platsen? Ålder? Genus?
- Hur kan platsen bidra till att skapa trivsel?
- Hur kan platsen bidra till att skapa gemenskap?
- Ska platsen inbjuda till aktivitet, lek eller vila?
- Är platsen tillgängligt för alla? Och vilka behov finns?
- Hur är hållbarheten, och vilket underhåll kräver platsen?
- Hur är det med säkerheten?

Om inventeringen sker med förskolebarn behövs det naturligtvis ett större stöd från de vuxna. Personalen kan med sin fackkunskap och erfarenhet hitta de områden som ska undersökas och få barnen att prata om dem.

En vattenpöl i gräsmattan där barnen samlas och leker kan utgöra ett problem för oss vuxna som tar hand om de blöta leriga barnen och deras kläder, men för barnen är platsen en möjlighet till lek och utforskande. Ett tema att arbeta med i denna situation skulle kunna vara att tillsammans skapa en ny plats för vattenlek på gården.

Förskolelärare

Det finns olika sätt att visualisera sina tankar om en plats och dela dem med varandra. Här är några förslag på hur ni kan göra inventeringen. Barnen och de unga kan delta enskilt, parvis eller i grupper:

Intervju

Intervjuer kan användas som en del av inventeringsarbetet och ger ett bra underlag i det fortsatta arbetet, till exempel när ni planerar en gåtur. Det kan också vara ett sätt att få veta hur en plats används. Vuxna kan intervjua barn, barn kan intervjua barn, barn kan intervjua vuxna.

Gåtur med vuxna

Det kan vara bra om personalgruppen tillsammans går en runda i inne- och utemiljöerna. Här kan ni turas om att prata om platsen och på så sätt ta reda på varandras olika perspektiv. Under en rundpromenad ser man ofta mer än när man pratar i personalrummet.

Gåtur med barn och unga

Välj några platser att besöka och förbered barnen på att de ska göra en gåtur. Förbered också frågor så att du kan få svar på hur de unga ser på sin miljö. Låt dem berätta. De yngsta barnen visar ofta med hela kroppen vad de gör på platsen. Tänk på att en stor grupp tar längre tid på sig och det är svårt att få alla att komma till tals. Dokumentera så att ni minns det som säjs.

- *När det regnar kommer det ut vatten där nere, och då kan man få vatten i en hink när man sträcker ut armen.*
- *Att hoppa i vattenpussar, det är riktigt roligt.*
- *När man hoppar i vattenpussar blir man dyblöt.*
- *Häller man lite sand i vattnet blir det geggamoja. Den kan man ha när man leker murare.*
- *Till att göra stenar fina med.*
- *Om man står ute i regnet och sträcker ut tungan, så kan man dricka lite.*
- *Till att hoppa i, hålla upp i en hink, göra ett vattenfall, göra en grop? som vattnet kan rinna i ... ett slags vattenbana.*

Förskolebarn – om vad de använder vatten till när de är på lekplatsen.

Mätövningar

Om ni vill ha riktiga ritningar över skolan eller förskolan så kan fastighetsförvaltaren eller arkitekturpedagogen hjälpa till. Det är spännande för barnen och de unga om de själva får rita kartor över det område ni valt. Om ni väjer att jobba på det sättet kan ni mäta upp några områden och rita in dem på på ett stort papper i rätt skala, exempelvis 1:50 (1 centimeter på kartan motsvarar då 50 centimeter i verkligheten). Denna övning ger en god känsla för hur stora eller små områden är. Om ni det finns ett förslag på att man vill ha en fotbollsplan så är det en bra övning att se hur stor den blir i förhållande till skolgården.

Kartor och symboler

En enkel karta kan bli ett verktyg för att prata om ett område. Vad är en karta och hur man läser den? Försök hitta er egen placering på kartan. Gå med kartan och se om den överensstämmer med verkligheten. Ibland kan det finnas ett flygfoto över området som ni kan använda på liknade sätt som kartan. Rita olika tecken på hård kartong som ni klipper ut till kort. Tecknen ska symbolisera olika saker, situationer eller stämningar för platsen som du vill diskutera med barnen. Låt barnen välja ett kort i taget som de får placera ut någonstans där de tycker att det passar. Gå sedan runt och samla in alla symbolerna gemensamt och prata om dem efterhand som ni hittar dem; Varför ligger den symbolen här? Vad händer här? Rita in symbolerna på kartan över området och dokumentera dialogen.

Observationsstudier

Det kan vara relevant att göra observationsstudier av hur ett område eller några bestämda rum eller specifika lekredskap används. Använd en karta eller ritning, anteckna, fotografera eller filma. Gör gärna observationerna vid olika tidpunkter på dagen. Om flera personer observerar, kan det vara bra att enas om en gemensam metod, det blir lättare att jämföra resultatet då.

Film- och fotodokumentation

Ni kan fotografera i observationssyfte och använda bilderna till dokumentation och som underlag för att diskutera med varandra. En fördel med bilder och film är att när materialet väl finns, så kan ni ta det fram och använda det om och om igen. När man ser bilder eller film från vardagliga situationer lägger man ofta märke till saker som man annars inte ser. Här kommer förslag på frågor ni kan ställa er när ni ser på foton eller film:

- Vem gör vad?
- Vad gör flickorna? Pojkarna?
- Vilka är i grupp?
- Vilka aktiviteter pågår?
- Vad gör de vuxna?

I inventerings- och analysfasen kan fokus vara på ett bestämt område, exempelvis en skolgård som inte används så mycket, där det saknas platser man kan sitta och prata med kompisar.

Arkitekturpedagog

En annan övning är att barn och unga tar bilder av något som de tycker är bra i skolan eller förskolan samt några bilder av något som de tycker är mindre bra. Visa bilderna för alla som är med i processen och låt dem diskutera vad de ser. Samma sak kan göras med korta videosekvenser. Denna övning är bra när barn och unga ska fundera över, och senare sätta ord på, hur de ser på sin miljö.

Modellbygge

Bygg modell av skolan eller förskolan. Använd kartong, wellpapp, trä eller varför inte gamla mjölkpaket eller andra förpackningar. Om övningen går ut på att lära sig mäta och använda korrekt skala så bygg mer exakta modeller. Eller gör 3D-modeller i datorn. Det finns gratis program på nätet.

Oavsett om projektet pågår inomhus eller utomhus kan det vara bra att redan från början använda sig av en REBUS-låda, något jag använde mej av i projektet. Den kan innehålla små anteckningsböcker, skriv- och ritmateriel och ett måttband. Ett snörnystan är bra att ha om man ska mäta större sträckor. Gatukrutor för att göra markeringar på asfalt och liknande ytor samt en kamera är också bra att ha i lådan.

Arkitekturpedagog

Analys

Ni ska nu analysera er inventering och bestämma hur ni vill gå vidare. Ni har fått en klar bild av hur rummet eller platsen ser ut innan ni börjar ta fram förslag till förbättringar. Efter analysen ska styrgruppen göra en plan för det kommande arbetet och hur projektet ska utföras.

Dessa frågor kan ställas vid analysen:

- Vilka plus och minus har ni upptäckt i miljön?
- Vilka behov har framkommit under inventeringen?
- Ger inventeringen anledning till att flytta fokus?
- Vilka olika material finns och vilka egenskaper har de?
- Hur blir området en trevlig plats att vistas på?

Förslag

Ni har undersökt vad ni behöver förändra och vilka konsekvenser olika förslag för med sig. Nu ska ni utarbeta konkreta förslag på vilka ändringar som ska utföras. Fundera också på om ni kan förankra förslagsarbetet och arbeta i olika skolämnen, eller i temaarbete i förskolan. Och om det är bättre att ibland arbeta grupp eller enskilt?

Det viktigaste har varit processen, alltså sättet barn och vuxna har arbetat på. När jag ser på processen märker jag att vi har gjort många ändringar på vägen. Vi försökte inspirera barnen och experimentera med andra möjligheter.

Förskollärare

För att ta fram förslag kan ni arbeta på många olika sätt. Ni kan bygga modeller, rita, göra kollage, arbetsskisser, rita modeller på datorn eller använda något annat kreativt sätt att visualisera era idéer. Kanske har ni teckningar och modeller från inventeringen som ni vill arbeta vidare med. Avsätt ordentligt med tid till förslagsarbetet och låt alla idéer synas. I detta skede döms ingenting ut.

Deltagande betyder att man är med. Att man har inflytande och att det inte är en massa andra som säger nej innan man har pratat klart.

Elever, årskurs 6

När ni har lagt fram era förslag ska de värderas och diskuteras. Att välja till något innebär kanske att välja bort något annat. När projektet startade så gjorde ni avtal om ekonomi och andra förutsättningar. Därför är det viktigt att ni värderar vad de olika förslagen kan kosta och om de är genomförbara i verkligheten.

Arkitekturpedagogen kan bidra med sin kunskap om den fysiska miljön och vad valen ni gör innebär. Det kan vara så att en idé som vid en första anblick verkar mycket bra kanske inte lämpar sig för det område där man hade tänkt sig att förverkliga den. Arkitekturpedagogen känner också till vilka material som passar i olika sammanhang. Till exempel kan en trävägg kännas len och mjuk eller framstå som grov och rustik. Det finns ibland regler för vilka material som får användas till olika ändamål.

En möbleringsplan för exempelvis matsalen kan se mycket snygg ut på datorn, men det kan också vara spännande att göra planen på ett stort stycke vit kartong. Klipp ut möblerna i färgad kartong och lägg dem på ritningen, så att alla får chansen att flytta runt dem innan ni väljer den slutliga lösningen.

Arkitekturpedagog

Hur bra förberedelsearbete ni än gjort kan det visa sig att förslagen ni kommit fram till blir för dyra eller för komplicerade att genomföra. Diskutera i styrgruppen och informera alla deltagare varför ni måste fortsätta att arbeta med nya förslag.

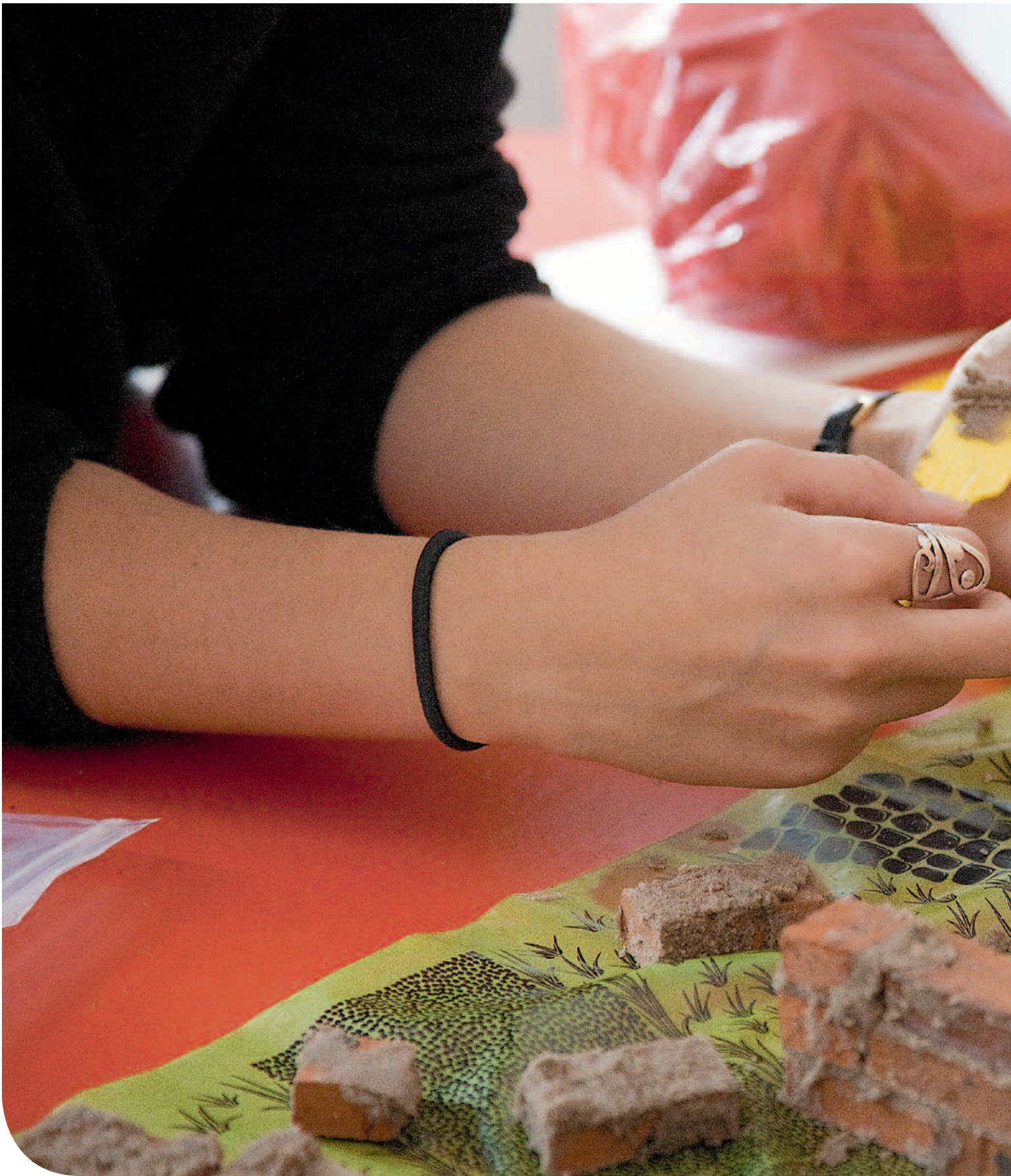
Presentation av förslag

Förslagen ska presenteras för alla inblandade, alla på skolan, föräldrar och kanske beslutsfattare? Gör gärna presentationen i form av en utställning som kan visa idérikedomen i ert arbete.

Om ni vill göra en utställning så fundera på:

- Vilka förberedelser behövs?
- Vad ska ni ställa ut och hur?
- Hur länge och var ska utställningen hänga?
- Kostar den något att genomföra?

Försök ordna utställningen så att besökarna förstår den utan att ni måste vara med. Skriv gärna korta förklarande texter och sätt upp bredvid utställningsmaterialet.

Jag är förvånad över att barn mellan 3 och 14 år kan arbeta så bra tillsammans. När barnen får vara med och påverka så får de ett helt annat engagemang; de har verkligen något att komma med.

Servicepersonal

Under presentationen berättar ni också om hur projektet ska fortsätta, exempelvis genom att beskriva hur ni väljer ut de förslag som ska bli verklighet.

Val och beslut

Ni kan avgöra vilken idé som ska realiseras på olika sätt. Det kan till exempel vara genom omröstning bland alla på skolan eller förskolan. Eller så kanske ni vill göra en kombination av de olika förslag ni tagit fram? Styrgruppen diskuterar och värderar förslagen och har beslutsrätt, men de måste alltid kommunicera beslutet.

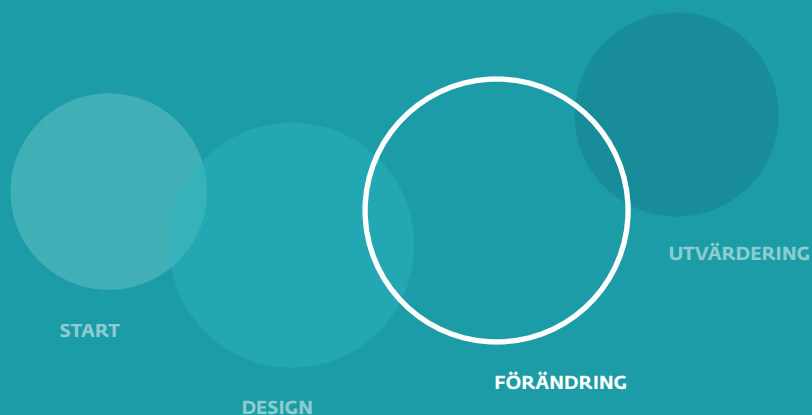
Det är viktigt att alla förslag är ordentligt bearbetade och realistiska att genomföra – både tekniskt, ekonomiskt och säkerhetsmässigt.

Kom ihåg att stämma av alla tänkta åtgärder med dem som äger och förvaltar byggnaderna och marken.

Vi upplevde både med- och motgångar under projektet. Elevernas arbete med att hitta förslag på vad som skulle göras med vår skolgård blev en tämligen lång process där allas deltagande och inflytande stod i centrum. Då eleverna enades om en så kallad kompisgunga, och alla var nöjda, stötte vi på en del praktiska problem. Grävarbetet blev för dyrt och vi kunde inte placera den där vi hade tänkt oss. Elever och lärare fick lov att sätta sig ner med arkitekturpedagogen igen och överväga vad vi skulle kunna göra istället för den önskade gungan. Det var inte helt enkelt, men det var en viktig del av inlärningsprocessen.

Rektor

KAPITEL 3: Förändring

När barn och unga intresserar sig för sin miljö och deltar i förbättringen av den så är förhoppningen också att de är mer rädda om sin skola. Om man dessutom lär känna fler inom förskolans eller skolans olika personalgrupper så tror jag att denna känsla förstärks.

Fastighetsförvaltare

Vi vistas i samma rum, men uppfattar dem olika. När barn och unga är med och förändrar sin närmiljö är de med och påverkar! Det kan betyda att man blir stolt över sin skola, man är också rädd om miljön och känner ansvar. Kapitlet beskriver presentation av beslut, genomförande av förändringen, uppföljning av arbetet och invigning.

Presentation av beslut

Ni ska nu presentera ert beslut för alla inblandade. Motivera beslutet så att alla kan följa hur ni har tänkt och resonerat. Ni har säkert valt ett förslag framför ett annat. Det kan vara lättare att förstå varför om ni klagör grunderna för beslutet. Berätta också om hur lång tid allt beräknas ta.

Det är spännande att arbeta med den fysiska miljön, men det börjar bli tråkigt om det går för sakta eller om det inte händer något.

Elev, årskurs 3

Det är också styrgruppens ansvar att tänka på, och förmedla till alla medverkande, frågor såsom:

- Varför valde ni just det här förslaget?
- Hur mycket pengar måste ni ha för att genomföra det?
- Vilka ska vara med och genomföra förslaget?
- Vilka åtgärder behöver entreprenörer eller hantverkare hjälpa till med?
- Hur och när kan barn och unga hjälpa till med att utföra arbetet?
- När ska åtgärderna genomföras? När är de klara? Ska de genomföras i etapper?
- Hur förväntar ni er att resultatet ska bli?

Diskutera hur mycket ni kan göra själva, hur mycket barn och unga kan vara med i genomförandet och hur mycket hjälp ni behöver utifrån. Förvaltaren har kunskap om säkerhet och hållbarhet, som är nödvändig om ni ska ändra på något i byggnaden.

Det är viktigt att man som lärare är med i processen så att man vet vad som händer. Man lär sig både av de goda och mindre goda erfarenheterna. Jag är bland annat med för att organisera, samla ihop trådarna och hålla arbetet igång.

Förskollärare

Förändringen genomförs

Om åtgärderna är små och enkla, eller av det slag där barn och unga själva kan vara med och genomföra dem, så kan det räcka att träffas och på plats bestämma vad som ska göras. Då kan man också prata om eller praktiskt prova, hur olika val påverkar resultatet. Ni kan till exempel flytta omkring möbler och göra färgprover innan ni bestämmer er.

Ibland krävs speciella fackkunskaper som bara entreprenörer eller hantverkare har, då är det nödvändigt att vara mer exakt. Till exempel kan det finnas föreskrifter rörande kvalitet och säkerhet eller annat som gör att eleverna inte får delta själva. En fackperson kan medverka och utforma en teknisk lösning, bygga, räkna på materialförbrukning, omkostnader och annat, men då kan det krävas skisser eller måttsatta ritningar. Barn och unga kan kanske ändå vara med och genomföra delar av arbetet, exempelvis genom att plantera träd och blommor om det gäller ett utomhusprojekt, eller sy kuddar, vara med vid inköp och liknande. Barn och unga kan också lära sig mycket av externa yrkeskunniga personer. Till exempel kan en trädgårdsmästare berätta om växtarter, beskärning, vind och bevattning. Ett sådant samarbete, där den professionella personen sätter ramar och barn och unga är med om det konkreta utförandet, stärker idén om ett gemensamt projekt.

Om barn och unga inte kan vara med och utföra något konkret arbete, så kan de ändå delta i en dialog med hantverkaren. På så vis kan de förklara hur de har tänkt sig projektet.

Uppföljning av arbetet

När åtgärderna är utförda ska styrgruppen diskutera resultatet. Gå på plats igenom åtgärderna och se om resultatet blev som ni förväntat er. Om inte, varför? Är det något som ska ändras?

Lägg upp en strategi för hur ni ska använda, vårda och underhålla det ni förbättrat. Behöver ni göra en introduktion för övriga barn, unga och personal? Innan ni börjar använda det ni varit med och förändrat kan ni göra en besiktning, om det behövs, tillsammans med fackfolk.

Invigning

Ha gärna en invigning, kanske med bandklippning, för att fira ert arbete och resultat.

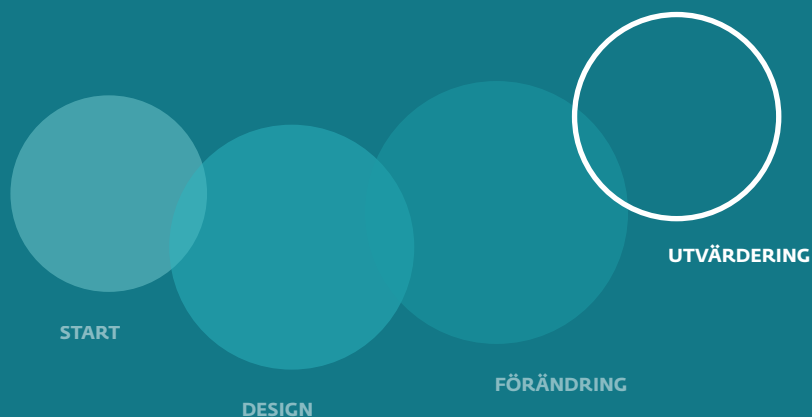
Här är några tips inför invigningen:

- Bjud in beslutsfattare och lokala politiker att komma och titta på det fina resultatet.
- Bjud in föräldrar, hantverkare och andra som har varit med i projektet.
- Hör av er till lokaltidningen som kanske vill göra ett reportage.
- Gör en utställning som illustrerar processen fram till det slutgiltiga resultatet. Använd skisser, fotografier, modeller med mera.

Det blev vilt jubel då vi äntligen fick se resultatet av det som vi alla varit med om att bestämma. Och det blev så fint. Nu ska vi bara säga åt våra småsyskon att vara rädda om det som vi har gjort.

Elev, årskurs 7

KAPITEL 4: Utvärdering

En viktig förutsättning i projektet är att det är tydligt vem som gör vad. I det måste man också väga in hur budgeten ser ut; alla måste känna till dess begränsningar innan olika förslag läggs fram. God planering och kommunikation mellan skola och förvaltare är avgörande.

Fastighetsförvaltare

Detta kapitel handlar om hur ni kan utvärdera processen och projektet. Avsnitten i kapitlet handlar om process, ansvar, brukbarhet och fortsättning.

Processen

När hela processen närmar sig sitt slut gäller det för styrgruppen att summera vad som har hänt i projektet. Här är frågor som kan vara till hjälp när ni utvärderar:

- Vem startade projektet, och vilka var med?
- Hur lång tid tog projektet, datum?
- Hur mycket pengar fanns det till projektet?
- Vilket förslag prioriterades och varför?
- Vem fick ansvaret för underhåll och tillsyn av resultatet?
- Vilka erfarenheter – bra och mindre bra – har ni med er till nästa gång när ni vill göra fler projekt?

Spara gärna foton, protokoll med mera så blir det lättare att minnas vad som har hänt i projektet.

Ansvar och nytta

För att göra resultatet av ett lyckat projekt mer hållbart i längden behöver ni enas om vem som tar hand om det som har gjorts. Detta måste vara tydligt för alla som varit med. Kommunens ansvarsfördelning kan vara till hjälp. Är det skolan eller fastighetsförvaltningen som har skyldighet att ta hand om åtgärden? Om det hamnar på skolan så välj ut en person som blir ansvarig. En annan viktigt del är att diskutera vad som händer om det uppstår skadegörelse.

Det är bra om elevrådet, eller en annan passande grupp, gör en uppföljning av resultaten minst en gång om året. Skulle det visa sig att något inte fungerar som det var tänkt måste man prata om detta för att hitta en lösning. Alla bör veta vem de ska vända sig till om de upptäcker fel eller liknande. En tydlig ansvarsfördelning är viktig för att resultatet ska kunna bestå långt in i framtiden.

Vi fick till slut en förändring – en vattenbana – som används mycket. Det kan nog hända att saker står där det inte var menat, men jag tycker att det fungerar. Vi har pratat om hur den kan användas både sommar och vinter. Vattenbanan har många möjligheter, och särskilt pumparna lockar. Det är kul att se att barnen leker med banan även när det inte är vatten i den.

Förskollärare

Fortsättning

Visst har REBUS-projektet gett mersmak? Sätt igång med ett nytt projekt där ni drar nytta av alla erfarenheter som ni gjort.

Lycka till på ännu en resa!

Erfarenheter från pilotprojektet

Processen i pilotprojekten har varit mycket bra, och det är tack vare det stora engagemanget från barn, unga och skolpersonal. När det handlat om utveckling och presentation av idéer, har både barn, unga och vuxna varit öppna för att lära sig mer och se på sin närmiljö med nya ögon.

Arbetet i styrgruppen har upplevts som lärorik där barn och unga får delta på samma sätt som de vuxna. Barn och unga har berättat att de tycker att de har fått påverka sin miljö och då har också intresset ökat för att delta i REBUS-projektet..

Syftet med REBUS-projektet har främst varit att ta fram en modell där nyckelorden är delaktighet och fysisk miljö. Arbetet i skolorna och förskolorna har pågått under 1,5 år vilket kan upplevas som en lång tid, men metodutveckling tar tid.

Vi har också sett att det har varit viktigt med kontinuitet i arbetet för alla som har deltagit i projektet.

REBUS-projektet har varit ett småskaligt projekt där varje skola och förskola tilldelats 50 000 kr för att kunna göra mindre förbättringar i den fysiska miljön.

Alla delar i processen har varit uppskattade men mest av allt har barn och unga uppskattat att bli lyssnade på och att bli tagna på allvar.

Elevkafé med nya färger och möbler

Fiskebäcksskolan är en grundskola med cirka 520 elever. Flera olika grupper har deltagit i projektets olika faser. Inventeringen gjordes av en sjätteklass med 30 elever. Designfasen utformades som tillvalsämne, då deltog 20 elever från olika sjätteklasser. Själva förändringen genomfördes av elevrådet som bestod av 16 elever från årskurs 6-9. En arkitekturpedagog och två lärare följde hela projektet.

Eleverna har i projektet genomfört en omfattande inventering av skolans gemensamma ytor inomhus. Efter att ha arbetat med förslag till förbättringar av olika områden på skolan ordnade man en omröstning och valde att renovera elevkaféet.

Så här gjorde vi

Eftersom projektet handlade om skolans gemensamma ytor var det viktigt att förslagen var brett förankrade bland elever och vuxna. För att få bättre överblick över situationen gjorde styrgruppen en förteckning som tog hänsyn till skolans verksamhet och de övriga elevernas behov. Eleverna samlade in och dokumenterade informationen i form av intervjuer, foton och skisser. Utifrån detta material arbetade de med att utveckla förslag på förbättringar.

Eleverna gjorde studiebesök på tre andra skolor för att se och bli inspirerade av innemiljöer med liknande funktioner som de själva ville arbeta vidare med på sin skola: elevkaféer, korridorer, omklädningsrum, matsalar, skolbibliotek och andra mötesplatser inomhus.

Förslagsarbetet gjordes gruppvis och presenterades med olika tekniker som eleverna valde själva. En presentation gjordes till exempel digitalt; en annan i kollageform, man hade även med teckningar, skisser och tredimensionella modeller. Vid den sista presentationen innan omröstningen på skolan visades de olika förslagen på en gemensam PowerPoint-presentation. Alla elever i årskurs 6-9 fick till sist rösta på de förslag som de tyckte man skulle arbeta vidare med.

I den sista delen av projektet var det elevrådet som utgjorde styrgruppen. Under denna fas kunde gruppen snabbt informera sina klasser och resten av skolan om besluten de fattat. De träffade en färgkonsult och lärde sig mer om hur olika färger påverkar ett rum. Därefter tillverkade de egna schabloner som målarna använde vid målningen. Innan de nya sofforna beställdes besökte eleverna en möbelfirma. Här kunde de jämföra olika modeller, material, färger och priser.

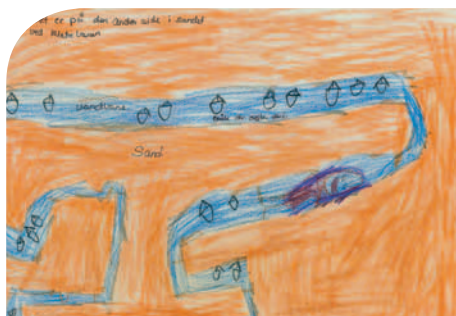
Så här blev det

Elevkaféet möblerades om med nya soffor, fick nya färger, och väggarna pryddes med siluetter av de medverkande eleverna. Det var många olika grupper av elever som arbetade med olika delar av projektet. Det innebär att projektet som sådant var väl förankrat bland eleverna på skolan.

Fiskebäcksskolan, Sverige

Norra Fiskebäcksvägen 296
426 05 Västra Frölunda
Telefon: +46 31 366 15 20

Vattenlek på gården

Børnehaven Kernehuset är en äldre förskola, där utemiljön präglas av en trevlig lekplats med många spännande små skrymslen, gamla träd och goda möjligheter till lek och utmaningar för barnen. Förskolan har plats för 60 barn i åldrarna 3–6 år. Cirka 20 barn deltog i projektet, främst de äldsta – piraterna på 5–6 år.

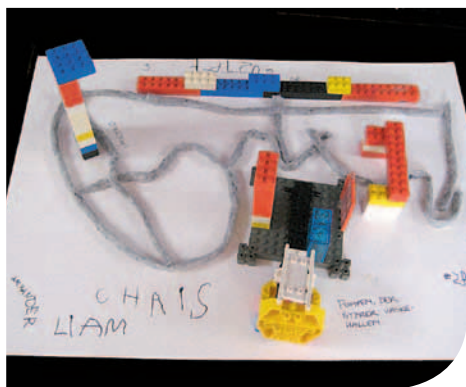
Kernehusets personal hade från början inte valt något tema eller plats. Projektet startades genom att personalen gjorde observationer av hur barnen använde förskolans inne- och utemiljö. De lyssnade till barnens berättelser om de olika platserna och iakttog främst om några av dessa kunde användas på ett annat sätt, till större fördel och glädje för barnen. Mot den bakgrunden bestämde man sig för att arbeta med temat vatten på gården.

Så här gjorde vi

Varje tisdagförmiddag från september till juni arbetade alla 20 pirater med temat vatten tillsammans med två ansvariga vuxna. Man inledde med att prata om vatten i alla dess former, till exempel vad barnen använder vatten till, och hur det ser ut på lekplatsen när det regnar. De vuxnas roll var främst att uppmuntra barnen att tänka på och utveckla idéer om vatten.

Barnen arbetade i olika grupper. De lekte, diskuterade, ritade, byggde modeller, gjorde presentationer och deltog i omröstningar. De experimenterade på plats med material för att hitta en bra placering för vattenlek på förskolegården. Barnen ville göra en sjö och en vattenbana med ett vattenfall. Det blev temat för det fortsatta arbetet.

Då det var bestämt vad som skulle ingå i barnens vattenlek skrev man förslag igen och diskuterade hur den blivande vattenbanan skulle fungera. Av hänggränor, plastbaljor och spänner gjorde barnen modeller av sina idéer i naturlig storlek. Under denna period började barnen också komma med mer konkreta förslag om var vattenbanan skulle placeras på gården. Flera platser diskuterades livligt med barnen. Till sist föll valet på ett område som döptes till Lilleby.

Utifrån barnens teckningar, modeller och berättelser ritade arkitekturpedagogen ett förslag på vattenbanan. I första omgången förkastade de 5-åriga byggherrarna dock förslaget, som fick omarbetas innan det levde upp till deras förväntningar. För att vattenbanan skulle få den organiska formen som barnen önskade fick den på plats gjutas i betong av entreprenörer.

I Kernehuset har barnen på grund av sin ålder inte deltagit i några riktiga möten, men däremot har hela piratgruppen fungerat som en stor styrgrupp, som har utvecklat idéer och fattat beslut i sin del av REBUS-projektet.

Så här blev det

Banan invigdes vid förskolans årliga sommarfest. Med vattenbanan har barnen fått nya möjligheter till lek och utveckling. Banan används året om, som bilbana, vattenbana och motorikbana. Själva rännan är gjuten i betong i olika delar vilka sitter ihop med flera träkar där vatten samlas. Dessa delar används av barnen som tvättställ eller sjöar med vattenfall.

Børnehaven Kernehuset, Danmark

Jørgen Horskærvej 5
9430 Vadum
Telefon: +45 98 27 13 82

En renare skolmiljö

Haugerud Skole är en ungdomsskola för klass 8 till 10 med totalt 340 elever. Hela årskurs 9 – 4 klasser med elever på cirka 15 år – totalt 120 elever, deltog i projektet.

Redan under första mötet mellan de elever och lärare som deltog i projektet visade det sig att åsikterna sammanföll om vad som var bra och mindre bra på skolan. Det senare dominerade, och inventeringarna visade också att det fanns mer än nog att jobba med.

I projektet lades stor vikt vid demokratiskt arbete.

Så här gjorde vi

Alla elever gick tillsammans med arkitekturpedagogen runt på skolan, såväl inomhus som utomhus. En representant från förvaltningen deltog också. Inventeringarna blev grundligt dokumenterade med foton, vilket utgjorde grunden för det vidare arbetet med vad eleverna ville ändra på skolan. Skolan var nedgången, och eleverna visade tydligt att målning av klassrum och gemensamma ytor samt byte av alla inventarier var högt prioriterade önskemål. När inventeringen var klar visade det sig att skolan skulle renoveras invändigt; man kan säga att ett annat projekt kom i fokus. Renoveringen omfattade målning av klassrum, nya möbler, nytt laboratorium och renovering av matsalen.

Temat för elevernas projekt fick därför ny inriktning, man skulle koncentrera sig på att hålla de gemensamma ytorna rena. Den ursprungliga inventeringen visade nämligen att det fattades papperskorgar nästan överallt, och det bidrog till att projektet kom att handla om respekt, vikten av att hålla rent och snyggt omkring sig och det gemensamma ansvaret för detta. På så sätt fick projektet en extra dimension, ett mervärde, som gick hand i hand med ett av skolans viktiga mål.

Man gjorde en liten PowerPoint-presentation som skulle visas i de fyra klasserna och som illustrerade olika sorters papperskorgar, som lämpade sig för skolans gemensamma ytor. Utifrån till exempel design, användarvänlighet och pris valde eleverna de papperskorgar som var bäst lämpade att användas i skolans gemensamma utrymmen.

Eleverna i styrgruppen spelade en viktig roll under hela projektet, inte minst under diskussionen av förslag på många nivåer – från papperskorgar till vilrum för eleverna.

Så här blev det

Resultatet blev nya papperskorgar och en renare skolmiljö. Dessutom ökade elevernas kunskaper om demokratiskt arbete i praktiken. Tack vare att REBUS-projektet var igång hade eleverna lättare att påverka det stora renoveringsarbetet.

Haugerud Skole, Norge

Tvetenveien 183

0673 Oslo

Telefon: +47 2279 3380

Nya inventarier i korridoren

Hellerud är en gymnasieskola med olika program. Skolan har cirka 600 elever i åldrarna 17–19 år. Några få elever från programmen media och kommunikation och bygg- och anläggningsteknik deltog i projektet.

I projektet ville eleverna arbeta med ett outnyttjat sällskapsrum utanför matsalen och förse det med sittplatser och en intern-tv. Eleverna från bygg och anläggning skulle utföra snickeriarbetet, medan eleverna från media och kommunikation skulle stå för informationsinnehållet på intern-tv'n. Här skulle man till exempel kunna läsa dagens matsedel och vilka prov som var aktuella för dagen. Omfånget av arbetet visade sig dock vara för omfattande när det gällde de olika arbetsuppgifterna. Därför koncentrerade man sig på något mer hanterligt: möblering av en korridor utanför några av elevernas klassrum.

Så här gjorde vi

Tillsammans med arkitekturpedagogen och en representant från skolans ledning gjorde man en kartläggning av ytorna – en inventering som dokumenterades med fotografier och PowerPoint-presentationer. Man var överens om att man skulle göra något invändigt, och det blev utgångspunkten för det kommande arbetet.

Styrgruppen utgjordes av de elever som deltog i projektet, arkitekturpedagogen och fastighetsförvaltaren. Kommunikationen med de olika klasserna visade sig bli svår, inte minst på grund av de ämnen som ingår i de olika programmen. Några är i traditionella klassrum medan andra är i olika verkstäder.

Eleverna från bygg- och anläggningsteknik kom med många idéer om vad man kunde göra. Idéerna diskuterades fram och tillbaka mellan eleverna och fastighetsförvaltaren. Eleverna hade stora förväntningar och därmed blev en del av deras förslag för omfattande, i förhållande till den tid som var avsatt till projektet.

Eleverna, arkitekturpedagogen och fastighetsförvaltaren besökte tillsammans en leverantör som var specialiserad på moderna skolinventarier. Eleverna diskuterade med en inredningsarkitekt vilka möbler som skulle kunna passa. De hade stort inflytande över de inköp som gjordes. De bestämde att man skulle investera i nya, färgglada möbler till korridoren utanför media och kommunikation. Korridoren var från början mörk och trist och påminde mycket om en traditionell institutionskorridor.

Så här blev det

Eleverna planerade och utformade en plats där de kunde träffas och slappna av. Invigningen ägde rum en dag sent på hösten, och eleverna upplevde att både de övriga eleverna och lärarna var nöjda med resultatet och att deras projektarbete uppskattades.

Hellerud videregående skole, Norge

Wilh. Stenersens vei 6

0671 Oslo

Telefon: +47 22 76 05 00

Lekhallen blev ett flexibelt aktivitetsrum

Förskolan hade vid projektets start cirka 80 barn i åldrarna 1–5 år fördelat på fem avdelningar. Arbetsgruppen bestod av tre pedagoger och 15 barn i åldrarna 3–5 år från olika avdelningar av förskolan.

I projektet har man tillsammans med barnen arbetat med lekhallen, som är förskolans gemensamma rum och som tidigare har använts till gymnastik och lek.

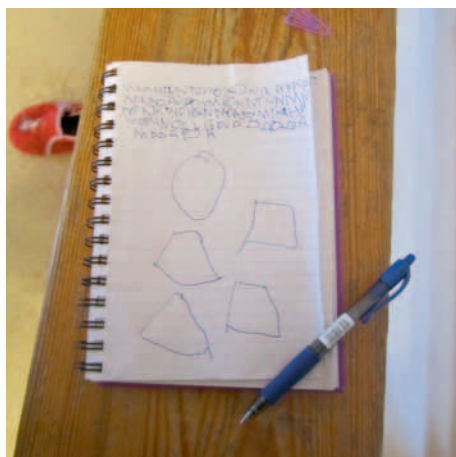
Så här gjorde vi

Tillsammans med arkitekturpedagogen har arbetsgruppen undersökt olika rumsligheter. De har arbetat med rummets form och proportioner, storlek och skala, funktion och inredning. Det har de gjort genom olika övningar på plats, och genom arbete med skisser och modeller. Barnen har bland annat jämfört formen på rummet med de geometriska formerna: cirkeln, triangeln, kvadraten och rektangeln. De har mätt rummet på olika sätt; först med sina egna kroppar och sen med vanliga måttband.

De har lärt sig att orientera sig i en skalenlig modell och i en planritning över rummet.

Barnen har fått öva sig i praktisk demokrati. Arbetsgruppen har kontinuerligt haft korta möten, där både vuxna och barn haft möjlighet att framföra synpunkter, diskutera olika lösningar och tillsammans valt ut förslag på förbättringar.

Vid färgsättningen av rummet fick förskolan besök av en anlitad färgkonsulent. Genom konkreta experiment undersökte barnen hur färg och ljus påverkar rummet; de undersökte också varför färger uppfattas på olika sätt. Varför en färg ser annorlunda ut när man håller den i ljuset från ett fönster jämfört med längre in i rummet, där det är mörkare. Varför en blå färgton plötsligt blir grön när färgerna runt omkring ändras. De fick också uppleva hur olika belysning i ett rum ger upphov till olika känslor och hur mönster påverkar vår upplevelse av rummets storlek. Barnen fick själva blanda färger och provmåla innan

de bestämde sig för fyra färgkombinationer som resten av förskolan röstade om.

Så här blev det

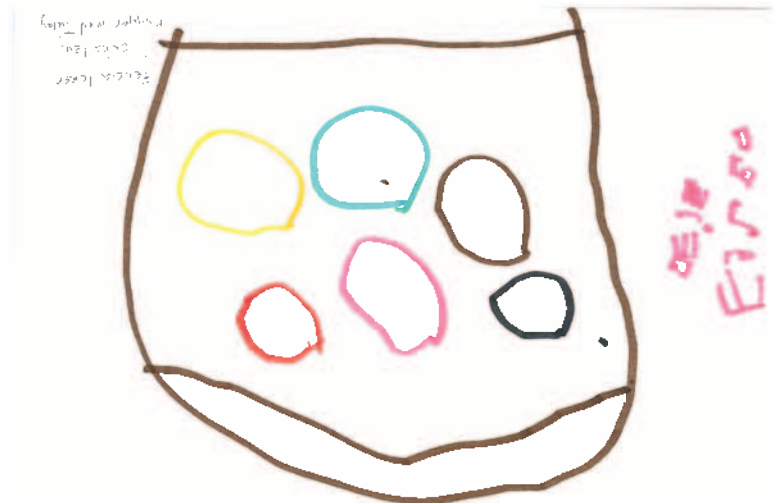
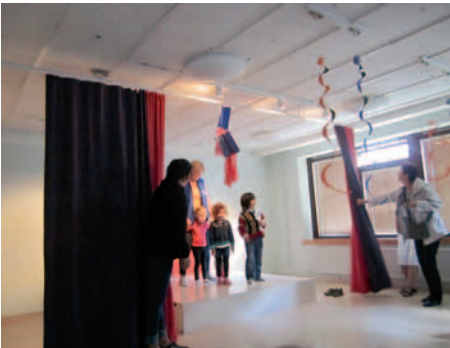
Lekhallen fick en ny inredning, färgsättning och belysning. Projektet har skapat ett nytt aktivitetsrum, som ökar möjligheterna att använda rummet för att fylla barnens behov av lek, kreativitet och mycket mer. Förskolans avdelningar har fattat beslut som gagnar hela förskolans målsättning.

När det nya rummet var klart så planerade arbetsgruppen en invigning. Hela förskolan, barnens föräldrar och övriga deltagarna var med. Barnen höll tal, klippte band, sjöng, serverade saft och popcorn, och gav en kort introduktion till hur rummet kan användas till dans, musik, teaterföreläsningar och mycket mer. Pedagogerna visade ett bildspel så att alla kunde följa arbetet under hela processen från start till resultat.

Förskolan Skattegårdsvägen 100, Sverige

Skattegårdsvägen 100
421 08 Västra Frölunda
Telefon: +46 31 366 45 92

Fantasiskepp till förskolan och skolan

Trekronerskolen och Børnehaven Solstrålen drivs tillsammans. I skolan går det cirka 175 elever i klass 0–7, medan det i förskolan går cirka 60 barn. Cirka 75 barn går på fritidsverksamhet. Personalen består av omkring 40 anställda. Alla barn från både förskolan och skolan har medverkat i projektet från början till slut. Elevrådet har hela tiden haft en central roll.

På Trekronerskolen har man en trivselgrupp, med elever, föräldrar och personal. I REBUS-projektet var det denna grupp som blev styrgrupp. Man möttes efter skol- och arbetstid, och barn och vuxna var likvärdiga parter. Eleverna från trivselsgruppen satt också i skolans elevråd.

Så här gjorde vi

En viktig utgångspunkt för trivselgruppens arbete var hur de skulle kunna få med alla barn och ta del av deras upplevelser av rummen och deras idéer om förändringar av Trekronerskolens fysiska miljö. Detta fick elevrådet ansvaret för och i dialog med de andra i styrgruppen arrangerade de en temavecka, som inleddes med studiebesök på andra skolor och lekplatser för att få goda idéer. Därpå var det temadag om trivsel och inredning, då alla arbetade med projektet. Kommunens pedagogiska konsult, som också deltog i styrgruppsmötena, föreslog en idévägg, där alla fick rita och skriva om sina REBUS-idéer under projektets gång. Idéväggen hängdes upp och användes både på temadagarna och i fortsättningen.

Med fokus på vilka förändringar som skulle ske med skolans ute- och innemiljöer intervjuade eleverna varandra; de äldre eleverna ritade och pratade med de yngsta barnen i förskolan, de gick gåturer på gården och pratade om vad de tyckte var bra, och vad de saknade. Pedagogerna observerade de yngsta barnen: vad de gjorde, var de tyckte om att vara, och vad de lekte mest med. Under alla temadagarna var barnen indelade i grupper med blandade åldrar. Det betydde att det i alla grupper fanns barn från 3 år till årskurs 7, samt både pedagoger och lärare. Uppdelningen gjorde att de äldre eleverna kunde inkludera de yngre barnen.

Barnen visualiserade resultatet från inventeringen och sina förslag med illustrationer. De tecknade, målade, gjorde collage, byggde fina modeller av skrot och gjorde även 3D-modeller av sina förslag på datorn. Veckan slutade med en stor utställning, där borgmästaren klippte band och höll tal. Vid utställningen röstade alla barn på de idéer som de tyckte var bäst och som skulle gå vidare till styrgruppens bedömning.

Efter temadagarna arbetade elevrådet och styrgruppen med olika inslag från de inkomna förslagen, där det i synnerhet var ett skepp som var ett genomgående tema. Trekronerskolan har tidigare haft två olika skepp på gården, men av olika orsaker var dessa inte kvar.

Man tittade på många olika typer av skepp – från piratskepp till fiskebåtar och segelbåtar. Valet föll på ett fantasiskepp, som skulle kunna vara basen för olika lekar. Genom ritningar och modeller arbetade man fram förslag på vad skeppet skulle innehålla. Förslagen diskuterades och jämfördes med projektets budget. Man röstade till sist om vad skeppet skulle innehålla; för barnen var det till exempel mycket viktigare att golvet i skeppet lutade än att det fanns en rutschbana.

Så här blev det

De slutliga ritningarna gjorde arkitekturpedagogen i samarbete med skolans fastighetsskötare och elevrådet. Man stämde av ritningarna med kommunen samt lekplatsinspektören, och när alla detaljer var i sin ordning, och allt material var beställt, byggde barnens föräldrar skeppet på den årliga arbetsdagen. Skeppet har blivit en samlingspunkt på lekplatsen och används av såväl förskolans yngsta barn som skolans äldre elever. Det finns både möjlighet för vilda lekar med många barn, samtidigt som en grupp kan ha lugnare aktiviteter på en annan del av skeppet.

En sidovinst med projektet var att eleverna i klass 6 blev bekanta med 3D-programmet SketchUp. Efter projektet har klassen valt att använda programmet aktivt på mattelektionerna när de arbetar med skala, geometri och räknar på nya sätt.

Trekronerskolen och Børnehaven Solstrålen, Danmark

Skolevænget 3/3b

9690 Fjerritslev

Telefon: +45 72 57 81 70

Fokus på inventering och idéutveckling

Trosterud skole har elever från klass 1–7. Skolan har cirka 370 elever. I projektet deltog 46 elever från årskurs 4 och deras lärare.

Eleverna fick stifta bekantskap med design och arkitektur genom bildmaterial från flera olika skolor i Oslo. Detta gav inspiration till den vidare processen. Eleverna fick även tid till "att lära sig se bättre", och därmed fick de upp ögonen för byggnadsdetaljer på skolan som de aldrig hade lagt märke till förut.

Styrgruppen, som stod för att samordna och förmedla projektet till klasserna, bestod av åtta elever, en arkitekturpedagog, rektor, en lärare och en representant från kommunen.

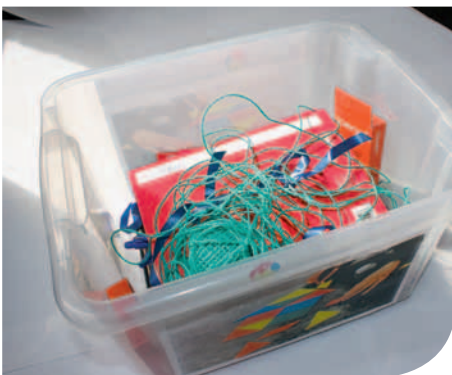
Arkitekturpedagogen arbetade bland annat med begreppen demokrati och medverkan: hur det fungerar i praktiken, och vad som är fördelarna med det.

Så här gjorde vi

Processen inleddes framgångsrikt. Eleverna, lärare och rektor var fulla av entusiasm, och skolan hade avsatt massor av tid till det arbete som skulle göras.

En låda med verktyg, som fick namnet REBUS-lådan, användes i båda klasserna. Den innehöll färgpennor, sax, snörrulle till mätningar, linjal, krita och loggböcker. Lådan var en god hjälp vid arbetet och användes ofta, särskilt vid mätningar på skolgården.

Arkitekturpedagogen arbetade tillsammans med elever och lärare, och introducerade nya ord och begrepp som utemiljö, fasader, interiör och så vidare. Eleverna fick verktygen för att bättre kunna beskriva sina observationer av den fysiska miljön, och de antecknade noggrant i loggböckerna.

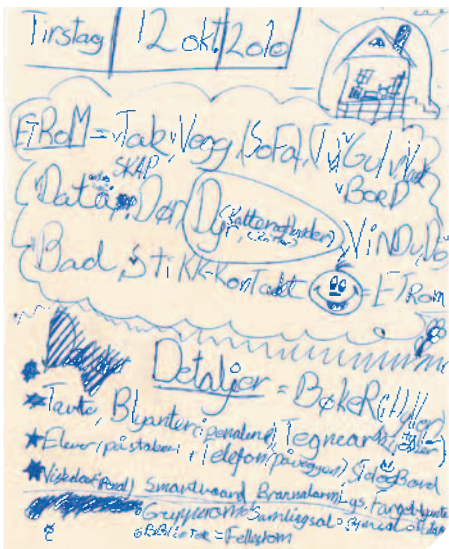
Eleverna visualiserade sina idéer genom ritningar och modeller. Dessutom tog de bilder som dokumenterade processen. Pojkarna var speciellt ivriga i arbetet med fotbollsplanen, där de ville göra ändringar. De önskade bland annat högre stängsel runt planen så att bollen inte skulle sparkas ut på vägen, och de ville att fotbollsmålen skulle sättas upp.

Klasserna diskuterade alla förslag till ändringar och förbättringar. De flesta handlade om ändringar som skulle komma många till godo. Flera förslag som var gemensamma för elever och skolpersonal skulle komma att bli för omfattande, detta gällde till exempel önskan om nya toaletter. Under projektet hade arkitekturpedagogen ett möte med en av skolans fastighetskötare för att höra hans åsikt om elevernas förslag till ändringar.

Så här blev det

Genom en väldokumenterad process och fokus på inventering och idéutveckling valde varje klass till slut ut fyra förslag som de presenterade för styrgruppen, vilken därefter fattade beslutet att skolgården skulle få nya papperskorgar.

Trosterud skole

Tvetenveien 181

0673 Oslo

Telefon: +47- 23 17 70 70

Äppelträdgård på grönområdet

Vadum skole är en grundskola med årskurserna 0–9. Det går cirka 410 elever på skolan. På Vadum skole var det mellanstadiet – cirka 160 barn i klass 4 till 6 – som deltog i REBUS-projektet.

Samtidigt som REBUS-projektet skulle genomföras hade man planerat att skolan skulle renoveras. Därför valde man ut ett avgränsat område till REBUS-projektet som inte berördes av renoveringen, nämligen grönområdet. Grönområdet är en gräsmatta som omges av skolans undervisningslokaler. Vid projektets början användes inte grönområdet speciellt mycket, och det var inte planlagt för aktiviteter som kunde passa eleverna.

Under projektets gång har man haft REBUS-möten med mellanstadiet-eleverna, skolans personal och då och då även en representant från förvaltningen.

Så här gjorde vi

På Vadum skole startade projektet med introduktions- och temadagar i klasserna. Här diskuterade man den fysiska miljön på en generell nivå, man dokumenterade med foto, höll mätningsskurser samt intervjuade elever och lärare. Eleverna satte upp klassplanscher där de noterade vad som var positivt och negativt i grönområdet som det såg ut från början. Därpå deltog alla eleverna på mellanstadiet i gemensamma REBUS-temadagar. Under de dagarna byggde eleverna arkitekturmodeller i skala 1:50 av skolans byggnader och grönområdet. De experimenterade med att placera ut några av de tänkbara inslagen i naturlig skala. Alla modeller presenterades, diskuterades och ställdes till slut ut i biblioteket.

Senare i processen diskuterade man de konkreta förslagen i styrgruppen och studerade hur väl de skulle passa inom de ekonomiska ramarna. Eleverna i styrgruppen har genom hela projektet varit noga med att tänka längre än sina privata önskemål och försökt se de olika förslagen som något som skulle kunna vara till glädje för många. Denna önskan har växt sig starkare under processens gång, inte minst genom övning, och det har gett upphov till många fina diskussioner och överväganden om vad som skulle ske med grönområdet.

Styrgruppens val föll till slut på en äppelträdgård, där man kunde plocka sig ett äpple om man blev hungrig. I skuggan av träden skulle man kunna slänga sig i en hängmatta och prata med sina kompisar, eller bara ligga och läsa en bok utan att få en fotboll i huvudet. Eleverna önskade att hängmattorna både skulle kunna användas på lektionstid och raster.

Så här blev det

Själva processen med att etablera äppelträdgården gick på en arbetsdag. Här arbetade entreprenörer och elever sida vid sida. Eleverna arbetade bland annat tillsammans med en trädgårdsmästare från kommunen, de grävde hål till träden och planterade därpå själva alla träd. I denna del av processen fick eleverna många lärdomar om vad man måste ta hänsyn till när man planterar nya träd.

Då de nyplanterade träden varken kunde hålla hängmattor eller solseglar som eleverna föreslagit, satte man stolpar i jorden i stället. Stolparna till hängmattorna och solseglarna göts fast av entreprenörer. De placerades så att det skapades nya rumsligheter. Nu kan man stå i mitten och hålla sin lektion för de elever som tagit plats i hängmattorna.

Efter en dags hårt arbete kunde den nya äppelträdgården tas i bruk.

Vadum Skole, Danmark

Søndermarken 29

9430, Vadum

Telefon: +45 99 82 44 50

Hinderbana på skolgården

Önneredsskolan är en grundskola med cirka 300 elever. 56 elever från tre femteklasser deltog i projektet, tillsammans med en ansvarig lärare och tre stödlärare.

Projektet utgick från skolgården som årskurs 4–9 använder. Eleverna gjorde en grundlig inventering av utemiljön och presenterade sedan tre förslag på förbättringar som resten av skolan röstade på.

Så här gjorde vi

Eleverna har arbetat individuellt under vissa delar av processen. De har använt loggböcker till att skriva och skissa i. Loggböckerna har varit ett verktyg för att dokumentera processen, men också till att kommunicera med arkitekturpedagogen och läraren. Med jämna mellanrum har de vuxna samlat in loggböckerna för att ta del av elevernas synpunkter.

Efter en inventering valde klassen gemensamt ut några områden på skolgården som de ville förbättra. Därefter arbetade eleverna i mindre grupper med att formulera olika förslag för dessa områden. De ritade, skrev och diskuterade.

Eleverna besökte andra skolgårdar och lekplatser, tog fotografier ritade och gjorde skisser. De tre klasserna byggde var sin modell av skolgården, där grupperna visade upp sina olika förslag. Modellerna presenterades och ställdes ut i aulan, där alla elever i årskurs 4-9 röstade på de förslag de ville realisera. Därpå gjordes en prioriteringslista, med resultatet från omröstningen som underlag.

Så här blev det

Med projektets budget och genom att skolan sköt till extra medel kunde man genomföra större delen av en hinderbana och en klätteställning. Avslutningsvis planerade man en gårdsdag, då elever, lärare, arkitekturpedagog, förvaltare och fastighetsskötare gemensamt städade, målade och planterade på skolgården.

Eleverna har vid flera tillfällen berättat för andra om sin skolgård och presenterat sitt arbete med projektet. Vuxna REBUS-deltagare från Norge och Danmark samt landskapsarkitektstudenter från SLU har gjort studiebesök på skolan. Flera av eleverna har också deltagit i en stor mässa, där de ställde ut sitt material och berättade om sitt REBUS projekt för intresserade besökare.

Eleverna har på ett demokratiskt sätt tagit fram förslag för att förbättra sin skolgård. De har utifrån nya kunskaper om sin närmiljö fått prioritera förslag, se vad olika alternativ kostar och fått argumentera för sina beslut. De har tillsammans skapat en mer kreativ skolgård med möjlighet till utveckling.

Önneredsskolan, Sverige

Juteskärgatan 3

421 59 Västra Frölunda

Telefon: +46 31 366 45 50

Nya möbler på innergården

Skolan är en högstadieskola med cirka 340 elever. Hälften av årskurs 8, cirka 60 elever i 14-årsåldern, deltog i projektet.

De 60 eleverna koncentrerade sitt intresse till skolans utearealer. Detta gick hand i hand med ledningens önskan om en plats att vara på för dem som ville vara ute och röra på sig och för dem som ville sitta på en bänk i solen. Flera av elevgrupperna ville arbeta med förslag som gällde ett visst skogsområde och vad det kunde användas till. Det visade sig dock så småningom att det området troligen skulle användas till utbyggnad av skolan.

Så här gjorde vi

Eleverna hade, efter en väldokumenterad rundvandring, mycket få önskemål om förändringar av skolans interiör. Genomgången av utemiljön visade emellertid att många ville ha förändringar utomhus, alltifrån nya basketnät, fler blommor och paintball-bana till inredning av ett atrium.

Valet av representanter till styrgruppen, samt suppleanter, genomfördes så realistiskt som möjligt i jämförelse med t.ex. ett lokalval: det var många representanter att välja mellan, hemlig omröstning, "valurna" och stränga regler för när valsedlar var giltiga eller ogiltiga.

Diskussionerna i styrgruppen var kreativa, och eleverna var bra på att uttrycka sig och argumentera. Mötena var goda exempel på demokrati i praktiken: alla fick möjlighet att komma med synpunkter, men det var det förslag som fick flest röster som avgjorde valet; det blev ingen paintball-bana, utan istället nya möbler på innergården.

Rektor deltog i möten med styrgruppen tillsammans med en av skolans lärare. Det hade stor betydelse för genomförandet av mötena och att de beslut som fattades följdes upp. Ytterligare två lärare deltog i projektet. Det skulle vara lätt att komma i kontakt med rektor och lärare, både via e-post och telefon.

Arkitekturpedagogen och några av eleverna besökte en leverantör av utemöbler, och eleverna tog bilder, tog mått och antecknade priset på de möbler som de själva ansåg var de bästa. Därefter gjordes en bildpresentation för alla eleverna, ariet mättes upp och alla arbetsgrupper ritade planer för möbleringen. En brandansvarig från Undervisningsbygg Oslo KF informerade om var möblerna kunde stå så att de inte var i vägen för nödutgångar.

Så här blev det

Några av eleverna var med och placerade ut möblerna i ariet, och de upptäckte då att möbler i full skala – och tre dimensioner – är något helt annat än att göra en ritning i två dimensioner och skala 1:50. Därför fick man snabbt fatta några nya beslut om placeringen av möblerna. Alla skolans elever var inbjudna till invigningen av den nya innergården. Det serverades förfriskningar och man höll tal om arbetsprocessen och det fina resultatet.

Øraker Skole, Norge

Lilleakerveien 60
0284 Oslo
Telefon: +47 22510260

Fåglar som tema

Förskolan har fyra avdelningar med cirka 80 barn i åldersgrupperna 1–3 år och 3–5 år. En arbetsgrupp bestående av en pedagog och cirka 20 barn i åldrarna 4–5 år deltog i projektet.

Genom projektet har förskolan utvecklat och skapat fler möjligheter för barnen att ha aktiviteter på den angränsande tomten, som ägs av kommunen. Man har samarbetat med park- och naturförvaltningen och tillsammans skapat lekmiljöer mellan buskar och trädstammar, och en samlingsplats. Ett annat spår för förskolans arbete med projektet har varit att utgå ifrån temat fåglar när man tillsammans med barnen tittat på sin utemiljö.

Så här gjorde vi

Med temat fåglar som utgångspunkt undersökte barnen tillsammans med arkitekturpedagogen sin utemiljö och kom med förslag på hur de skulle kunna göra bra platser på gården för fåglarna.

Med hjälp av flygbilder och karta över området kunde barnen se sin gård så som fåglarna ser den. De lånade pedagogiskt material om fåglar från Naturhistoriska museet och lärde sig mer om fåglar. Barnen gjorde kollage och skulpturer samt byggde modeller av fåglar och fågelbon. De snickrade fågelholkar som sattes upp i det nya "fågelträdet" på gården.

Så här blev det

Barn och personal på förskolan har diskuterat och utvecklat sin utemiljö. Under denna process blev det tydligt att barnen behövde mer utrymme att röra sig på utomhus. Genom samarbete med park- och naturförvaltningen har barnen nu fått tillgång till ett grönområde utanför förskolans lekplats, som de även efter projektet kan fortsätta att använda till lek och andra roliga aktiviteter.

Utifrån förskolans pedagogiska arbete och barnens behov finns nu en lekplats som fungerar bättre och kan utnyttjas mer. Förskolan kan fortsätta sitt arbete med fågeltemat och utveckla det på olika sätt. De

kan bygga en eller flera foderautomater att hänga upp i fågelträdet, eller bygga ett fågelbad någonstans på gården.

Förskolan har fler tankar om hur de vill arbeta vidare med fågeltemat. En webbkamera kommer att placeras i en av fågelholkarna, och på så sätt kan barnen följa vad som händer därinne. Vem flyttar in? Hur lång tid tar det innan äggen kläcks? Vad matas fågelungarna med? Hur lång tid tar det innan ungarna lämnar holken?

Förskolan Östra Palmgrensgatan 38, Sverige

Östra Palmgrensgatan 38
426 05 Västra Frölunda
Telefon: + 46 31 366 14 85

Projektpartners

Sverige

Göteborgs Stad lokalförvalningen – Lead Partner

Göteborgs Stad kulturförvaltningen

Västra Göteborgs stadsdelsförvaltning

Göteborgs Stad Center för skolutveckling

Försäkrings AB Göta Lejon

Ale Kommun Tekniska förvaltningen

Kultur i Väst

Movium – SLU:s tankesmedja för hållbar stadsutveckling, Sveriges lantbruksuniversitet

Hanverkscentrum/Målarmästarna

Norge

Undervisningsbygg Oslo

Oslo Forsikring AS

Utdanningsetaten i Oslo

Danmark

Dansk Center for Undervisningsmiljø, DCUM

Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Århus Universitet, DPU

Jammerbugt Kommune

Aalborg Kommune

Inspirationslista

Adams, Eileen:

Shaping Places – Built Environment Eesign Education, 2006

Austrin, Bennyé D och Merete Sørensen

Æstetik og læring, grundbog om æstetiske læreprocesser, 2010

Arnér, Elisabeth och Tellgren, Britt:

Barns syn på vuxna – att komma nära barns perspektiv, 2006

Børnekulturens Netværk:

Børn Rum Form, Arkitektur og design for begyndere, 2010

Cold, Birgit:

Her er det godt å være - om estetikk i omgivelsene, 2011

Daram, Lisa och Eriksson, Claes:

Vår tids skola – hur ska den byggas? En konferens, en hearing och tre rekommendationer, 2008

De Coninck-Smith, Ning:

Barndom og arkitektur, Rum til danske børn igennem 300 år, 2011

de Laval, Suzanne:

Arkitektur i skolan – för att se världen med nya ögon, 2007

Engdahl, Ingrid och Ärlemalm-Hagsér, Eva:

Barns delaktighet i det fysiska rummet, Svenska OMEP:s utvecklingsprojekt med stöd av Allmänna Arvsfonden, 2010

Eriksen, Aase:

Skolen som et lærested og et værested, 1996

Eriksson, Susanne (red):

Skolkonstboken 2006

Hansen, Mogens och Nagbøl, Søren:

Det ny skoleliv: om krop, rum, bevægelse og pædagogik.

Hart, Roger A:

Children's Participation: The Theory and practice of Involving Young People in Community Development and Environmental Care, 1997

Haukelien, Heidi och Holsen, Terje:

Evaluering av BUSMI-prosjektet. 2004

Hägerström, Sofie och Schulman, Vera:

RUM – en bok om arkitektur och samhällsplanering, 2006

Herrman, Margaretha:

Det är upp till er hur det ska bli- att följa en renoveringsprocess i skolmiljö, 2009

Hodneland, Kari Bjørka:

Room for Children's Participation? Reflections on Communicative Practice in an Educational Context, 2007

Kindenberg, Ulla:

Skolans arbetsmiljöhandbok – för alla i skolan, 2005

Kjærvang, Ulla, DCUM:

Æstetik ja tak, 2003

Laaksonen, Esa och Räsänen, Jaana:

Playce - architecture education for children and young people, 2006

Larsen, Kristian (red)

Arkitektur krop og læring, 2005

Lenninger, Anna:

Barns plats i staden, 2008

Lenninger, Anna och Titti Olsson:

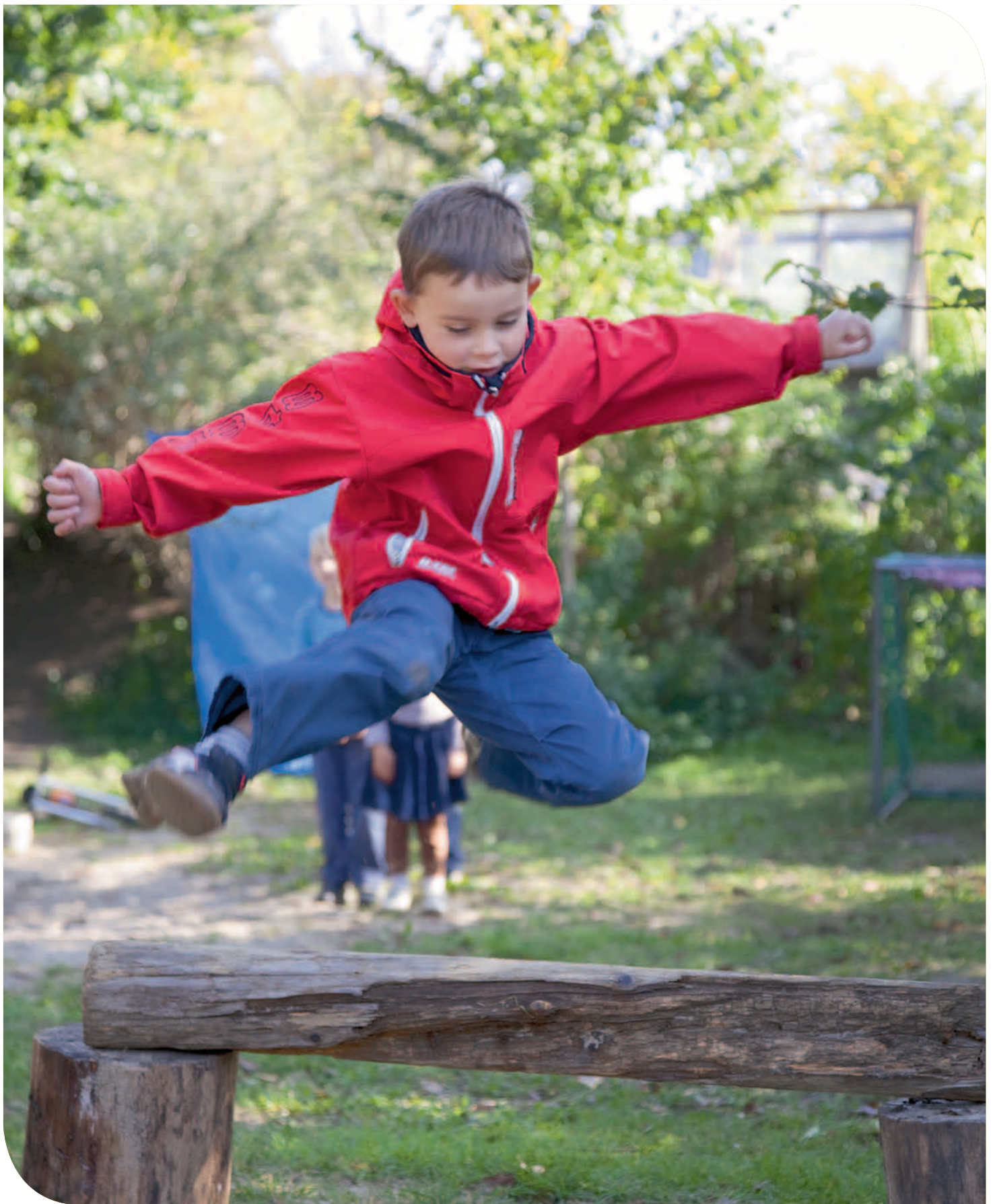
Lek åger rum – planering för barn och ungdomar, 2006

Lindskov, Jannie Moon och Skipper, Heidi, DCUM:

Børnemiljø og læreplaner

– Idéer til at skabe sammenhæng 2011

- Märcher, Anne, DCUM
Verdens smukkeste skole – for evigt, 2010
- Mohlin, Helene m fl.
Plats för kunskap, 2012
- Nagbøl, Søren:
Bevægelse- og oplevelsesrum skole, 2011
- Nordenfors, Monica:
Delaktighet – på barns villkor?, 2010
- Nuikkinen, Kaisa:
En sund och trygg skolbyggnad, 2005
- OWP m fl:
The third teacher, 79 ways you can use design to transform teaching & Learning, 2010
- Schürer Alan:
Utveckling av skolmiljöer – aktiviteter och mening i småskaligt arbete, 2006
- Sommer, Dion m.fl:
Child Perspectives and Children's Perspectives in Theory and Practice, 2010
- Svennberg, Mie och Teimouri, Mania:
Barns rätt till staden- om arkitekturpedagogik som demokratisk metod i Göteborg, 2010
- Teimouri, Mania m fl.
Trygghetsvandringar ur barns perspektiv Erfarenheter från fyra pilotprojekt Steg för steg manual, 2011.
- Törnquist, Anna:
Skolhus för tonåringar – Rumsliga aspekter på skolans organisation och arbetssätt, 2005
- Vilbøl, Henrik
Børns uderum, 2003
- Barn tar plats Dokumentation från konferensen 25 mars 2010*, 2010
www.tryggaremanskligare.goteborg.se/pdf/konferensdokumentation/Barn_tar_plats_sida.pdf
- Council of Europe:
Children, Participation and Projects – How to Make it Work! 2004
- Locus, tidskrift för forskning om barn och ungdomar Tema:
Plats och lärande, 4/2007
- Nordisk Ministerråd:
Modeller for barns medvirkning – en eksempelsamling. 2009
- Pedagogiska Magasinet, Tema:
Det sitter i väggarna Nr 1 2008
- Examensarbeten:
Berge, Joel og Wannerskog, Anna Sofia:
Vår skolgård! Arkitekturpedagogik som metod för att göra elever delaktiga i en designprocess, 2012, pdf att ladda ned: <http://publications.lib.chalmers.se/records/fulltext/159193.pdf>
Lindgren, Maria og Åberg, Julia:
Det här är min skolgård : tillvägagångssätt för medbestämmande och ökad trivsel i skolmiljön, 2012, pdf att ladda ned: <http://stud.epsilon.slu.se/4309/>
Vi har ju en skolgård!« : ett gestaltungsforslag framtaget för och med högstadieelever, 2012, pdf att ladda ned: <http://stud.epsilon.slu.se/4306/>
- Hjemmeside:
www.arkitekt.se/arkis
www.arkitekturpedagogen.se
www.Barneombudet.no (Barneombudet, Norge)
www.bo.se (Barnombudsmannen, Sverige)
www.dcum.dk (dansk Center for Undervisningsmiljø)
www.dac.dk/da/dac-learning (Dansk Arkitektur Center)
www.kulturivast.se/arkitektur/arkitekturboxen
www.kulturivast.se/sites/default/files/trygghetsvandring_bok.pdf
www.playce.org
www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=23655 (bekendtgørelse om elevråd i folkeskolen)
www.utomhuspedagogik.se
www.uvm.dk (Ministeriet for børn og undervisning, Danmark)

REBUS

Resan till en bättre skolmiljö

Vi vill med den här skriften ge inspiration till er som vill arbeta med förbättringar av den fysiska skol – förskolemiljön tillsammans med barn och unga. Den vänder sig i första hand till skolpersonal, fastighetsförvaltare och arkitekter, men förhoppningsvis vill också barn, unga, föräldrar och andra ta del av den. Vi har sett att när just dessa kompetenser och erfarenheter läggs samman desto bättre blir arbetet och resultatet. Skriften har kommit till utifrån ett Eu-projekt där i Sverige, Norge och Danmark tillsammans genomfört pilotprojekt på skolor och förskolor. Utgångspunkten har varit barns och ungas idéer till förbättring av den fysiska miljö de tillbringar så mycket tid i. Skriften är upplagd som en guide med olika arbetsfaser för att du ska få en god arbetsprocess som förhoppningsvis kan leda till ett långsiktigt resultat.

Välkommen med på resan till en bättre skolmiljö!

Göteborgs Stad
Lokalförvaltningen

UNDERVISNINGSBYGG

dcum.

Dansk Center for Undervisningsmiljø
Danish Centre of Educational Environment

REBUS

EUROPEISKA
UNIONEN
Europeiska
regionala
utvecklingsfonden

Interreg IVA

ÖRESUND – KATTEGAT – SKAGERRAK